

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské sociální práce

Bakalářská práce

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské sociální práce

Charitativní a Sociální práce

Lukáš Gerhard

*Zmapování potřeb mladistvých pro účely vytvoření
dramaterapeutických programů v kontextu sociální práce*

Bakalářská práce

Mgr. Lenka Tkadlčíková

2023

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně a že jsem všechny
použité informační zdroje uvedl v seznamu literatury.

Rád bych na tomto místě poděkoval vedoucí své práce Mgr. Lence Kadlčíkové, a Mgr. Pavlíně Jurníčkové, Ph.D. za cenné rady a konzultace při psaní této práce. Mé díky patří také rodině a přátelům, kteří mi byli oporou.

Obsah

Úvod	1
1. Vymezení klíčových pojmů	2
2. Definice a charakteristika dramaterapie	5
2.1 Historie a vývoj dramaterapie	6
2.2 Dramaterapie v systému	8
2.3 Základní principy a techniky dramaterapie	11
3. Sociální práce s mladistvými	17
3.1 Paradigmata sociální práce	17
3.2 Mladiství jako cílová skupina	19
3.2.1 Specifika cílové skupiny	20
3.3 Sociální služby poskytované mladistvým	23
4. Drama a sociální práce s mladistvými	25
4.1 Dramaterapie v sociálních službách	27
5. Cíl výzkumu	30
5.1 Metody výzkumu	30
5.1.1 Výběr vzorku	31
5.1.2 Dotazník	32
6. Výsledky výzkumu	33
6.1 Demografie respondentů	33
6.2 Mapování potřeb dospívajících a reflexe služeb	35
6.3 Zapojení dramaterapie	40
7. Shrnutí hlavních zjištění	44
7.1 Diskuze nad výsledky	44
Závěr	46

Úvod

Mladiství čelí v dnešním světě řadě výzvam a potížím. Mnoho z nich se potýká s problémy, jako jsou sociální izolace, rodinné konflikty, nízká sebeúcta, nebo ztráta životní perspektivy, které mohou zásadně ovlivnit jejich budoucnost a kvalitu života. V oblasti sociální práce se již dlouho uplatňují různé terapeutické metody s cílem podpořit mladistvé při řešení jejich nepříznivých situací. Jednou z perspektiv, která nabízí zcela nový přístup k podpoře mladých klientů je dramaterapie. Tato terapeutická metoda, která využívá prvky divadla a her, přináší prostor pro vyjádření emocí, sebepoznání a sociální interakce, a to v bezpečném a kreativním prostředí. Její potenciál pro využití v kontextu sociální práce s mladistvými je značný, neboť může pomoci mladým jedincům zlepšit jejich schopnost komunikace, řešení konfliktů, a tím i celkovou kvalitu života.

Tato bakalářská práce navazuje na absolventskou práci vytvořenou na CARITAS-VOŠs, jež byla zaměřená na zkoumání možného uplatnění dramaterapie v sociální práci. Tato bakalářská práce v teoretické části prozkoumává témata dramaterapie, sociální práce a možnostech jejich vzájemnému obohacení. Cílem empirické části práce je provést výzkumné šetření, které zmapuje názory a zkušenosti pomáhajících profesionálů při práci s cílovou skupinou a jejich postoj k zapojení dramaterapie do výkonu své praxe, se záměrem zhodnotit využitelnost dramaterapie při práci s klienty.

Účelem práce je poskytnout cenné informace a doporučení pro pracovníky v oblasti sociální práce, kteří se snaží lépe porozumět potřebám mladistvých klientů a nalézt nové, kreativní techniky ve své praxi.

1. Vymezení klíčových pojmů

V začátcích práce bude dobré pro účely naplnění našeho cíle definovat dílčí pojmy, se kterými budeme často pracovat. Jejich vyznačení v této kapitole bude sloužit pro lepší orientaci v práci.

Mapování potřeb

Do role mapování potřeb vstupuje v sociální práci nejčastěji výkon tzv. sociální šetření. To je definováno jako (Faltysová, 2017, s. 7): „*metoda profesionální sociální práce realizovaná za účelem seznámení se s přirozeným prostředím jedince/rodiny/členů společné domácnosti a získání informací o jeho/její/jejich životní a sociální situaci za účelem jejího posouzení.*“

Vlastními slovy můžeme říct, že sociální šetření je proces, který umožňuje sociálním pracovníkům získat detailní informace o klientovi a jeho potřebách. Může zahrnovat sběr historických údajů, analýzu sociálních vztahů, hodnocení rizik a ochranu, a mnoho dalších aspektů, které jsou klíčové pro plánování a poskytování odpovídající podpory mladistvým (Šuštková, 2018, Faltysová, 2018).

Mladiství

Definice skupiny mladých lidí se v odborné literatuře liší. V lékařství se používá termín *dorost* a *dospívající*. V psychologické literatuře se setkáme s označením *adolescentů*. Sociologie používá termín *mládeže*. Sociologickou definici nám může poskytnout Velký sociologický slovník (1996: 635):

„Termín mládež označuje buď nepřesně ohraničenou věkovou skupinu, nebo sociální kategorii vymezenou specifickými biologickými, psychickými a sociálními znaky. Příslušníky mládeže spojuje to, že se nalézají ve stejném životním cyklu nazývaném mládí a jsou stejnou generací.“

V kontextu sociální práce se setkáváme s pojmy *rizikové*, nebo také *delikventní mládeže*, čímž v této skupině autoři specifikují skupinu mladistvých, kteří splňují charakteristiku klientů sociálních služeb. Námí užitý termín mladistvých pochází z trestního práva - specifikuje věkové rozmezí, a přináší první trestně-právní zátěž na mladé lidi z hlediska

jejich částečné odpovědnosti. Pro českou právní úpravu (Zákon č. 218/2003 Sb., §2) je mladiství: „osoba, která v době spáchání provinění dovršila patnáctý rok a nepřekročila osmnáctý rok svého věku.“

Tato práce dále rozlišuje cílovou skupinu od mladistvých členů ostatních cílových skupin sociální práce, aby se mohla lépe soustředit na společné jmenovatele, které se ve skupině vyskytují a méně na konkrétní specifika, které sebou přináší např.: mladí lidé s fyzickým, nebo mentálním postižením (Sobotková a kol., 2014, Punová, 2012).

Dramaterapeutické programy

Dramaterapeutickými programy lze definovat jako aktivity s klienty za využití dramatických technik. Takovou formu často nabývají dramaterapeutické projekty, prováděné v rámci práce s klienty dramaterapie.

Valenta (in Valenta a kol., 2006, s. 26) popisuje, že dramaterapie je:

„léčebně–výchovná (terapeuticko-formativní) disciplína, v níž převažují skupinové aktivity využívající ve skupinové dynamice divadelních a dramatických prostředků k dosažení symptomatické úlevy, ke zmírnění důsledků psychických poruch i sociálních problémů a k dosažení personální sociálního růstu a integrace osobnosti.“

Sociální práce

Sociální práce je nástrojem sociální politiky a forma jejího zprostředkování. Sociální politiku samotnou můžeme definovat jako takovou politiku, „která se primárně orientuje na člověka, na rozvoj a kultivaci jeho životních podmínek, dispozic, na rozvoj jeho osobnosti a kvality života.“ (Krebs a kol., 2010, s. 17)

Sociální práce byla podle starších definic popisována jako to, co dělají sociální pracovníci a to, co ostatní specialisté nedělají (Matoušek a kol., 2007). Tato poněkud vyhýbavá charakteristika vytváří velké množství manévrovacího prostoru, který je pochopitelný především tím, že v diskursu sociální práce neexistuje jednotná definice. Matoušek (2008, s. 200-201), jako jeden z nejvíce citovaných autorů, charakterizuje sociální práci jako:

„společenskovední disciplínu i oblast praktické činnosti, jejímž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů (např. chudoby, zanedbávání výchovy dětí, diskriminace určitých skupin, delikvence mládeže, nezaměstnanosti). Sociální práce se opírá jednak o rámec společenské solidarity, jednak o ideál naplňování individuálního lidského potenciálu. Sociální pracovníci pomáhají jednotlivcům, rodinám, skupinám i komunitám dosáhnout způsobilosti k sociálnímu uplatnění nebo ji získat zpět. Kromě toho pomáhají vytvářet pro jejich uplatnění příznivé společenské podmínky.“

2. Definice a charakteristika dramaterapie

Podobně jako v případě sociální práce je obtížné najít jednotnou definici, na které by se všichni autoři shodli. Tu nejobecnější nám nabízí Sue Jennings, podle které je dramaterapie: „*termín používaný pro užití divadla ve specifických situacích se záměrem terapie, léčby, nebo rozvoje zúčastněných.*” (Jennings, 2014, s. 26)

Pro ilustraci rozdílných pohledů na otázku po definici dramaterapie uvádí práce dvě zahraničních společností dramaterapeutů a jejich snahu pojmenovat dramaterapii:

„Drama therapy is an embodied practice that is active and experiential. This approach can provide the context for participants to tell their stories, set goals and solve problems, express feelings, or achieve catharsis. Through drama, the depth and breadth of inner experience can be actively explored and interpersonal relationship skills can be enhanced.” (North American Drama Therapy Association, 2023)¹

“Dramatherapy is a form of Psychotherapy. Dramatherapists are both clinicians and artists that draw on their knowledge of theater and therapy to use as a medium for psychological therapy that may include drama, story-making, music, movement, and art; to work with any issue that has presented itself.” (British Association for Dramatherapists, 2023)²

Syntézou obou definic je možné získat ucelený obrázek o prioritách, cílech a technikách dramaterapie. Vlastními slovy se dá popsat, jako kreativní technika, disciplína, či postup, který využívá divadlo a jeho typické nástroje pro práci s jednotlivcem anebo skupinou, sledující výchovné a terapeutické cíle. Snaží se dosáhnout léčby a symptomatické úlevy psychologických poruch a zmírnění sociálních problémů; stejným způsobem podporuje a rozvíjí sebepoznání, učení sociálních dovedností a rozvoj vlastního prožívání.

Dramaterapie je využívána jako způsob práce s následujícími skupinami klientů, mezi které patří i cílová skupina klientů bakalářské práce (Majzlanová, 2004):

- Lidé s mentálním postižením,

¹ Vlastní překlad: “Dramaterapie je aktivní a prožitková praxe. Tento přístup může účastníkům poskytnout kontext pro vyprávění jejich příběhů, stanovení cílů a řešení problémů, vyjádření pocitů nebo dosažení katarze. Prostřednictvím dramatu lze aktivně zkoumat hloubku a šířku vnitřních prožitků a zlepšovat dovednosti v oblasti mezilidských vztahů.”

² Vlastní překlad: “Dramaterapie je jednou z forem psychoterapie. Dramaterapeuti jsou lékaři i umělci, kteří využívají své znalosti divadla a terapie jako prostředku psychologické terapie, která může zahrnovat drama, tvorbu příběhů, hudbu, pohyb a umění; pracují s jakýmkoliv problémem, který se objeví.”

- lidé s psychiatrickými diagnózami (zkušenostmi),
- mladí lidé se specifickými vývojovými poruchami učení a chování,
- psycho-sociálně ohrožená mládež,
- lidé ohrožení a trpící sociálním vyloučením,
- lidé nacházející se ve výkonu trestu, nebo v postpenitenciární péči, a
- senioři.

2.1 Historie a vývoj dramaterapie

Divadelní prostředky (práce se symbolikou, rituál), se pro nedivadelní účely používaly ještě dříve, než pro divadelní. Jennings vnímá neodmyslitelné spojení těchto technik s náboženskou praxí (Jennings a kol., 1995). Staří Egypťané využívali hraní rolí v léčebných procesech, kdy léčitel pro moment zaklínání nemoci vstoupil do osoby boha a pokoušel se zapudit neduhy nemocného skrze nadpřirozenou autoritu, kterou tento bůh požíval. Umění bylo součástí náboženství odnepaměti, v antice sloužilo jako forma náboženského vyznání. Bylo to právě starověké Řecko, které taktéž objevilo jeho ozdravný účinek - bylo využíváno pro se účinky katarze a bylo hráno psychotickými herci. Další antičtí autoři se zajímali o léčivé působení tragédie na psychicky nemocné, kdy byla reálná tvář duševních obtíží vyvážena estetickou hrou (Jones dle Valetna, 2021).

Zrození dramaterapie

Užití dramatu v terapii tak, jak jej známe dnes, se prvně začal formovat v rámci nepřesně vymezené teatroterapie, přes psychodrama. Poprvé se pojem vyskytl na přednášce britského výchovného dramatika Petera Sladea v roce 1939. O několik let později v USA vznikají první publikace nesoucí tento název od Florsheima a Solomona. Erich Berne ve své práci rozvíjí myšlenku transakčního psychodramatu. V roce 1962 Sue Jennings začíná s prací v Dramatherapy Consultants a v roce 1968 otevírá Marian Lindkvist první výcvikový kurz dramaterapie. Dramaterapie se v 60. letech minulého století osamostatňuje od psychodramatu (Valenta a kol, 2021).

Osm let po prvním výcvikovém projektu Marian Lindkvist začínají vznikat první profesní asociace: 1976 vzniká British Association for Dramatherapist (BADth) a v roce 1979 jí následuje North American Drama Therapy Association (NADTA).

Od druhé poloviny minulého století přicházejí na scénu dnes známí a uznávaní odborníci. Tito autoři, jako je například Renée Emunah, David R. Johnson, a Robert J. Landy, jsou dnes klasiky v dramaterapeutické literatuře. Aktivita Sue Jennings a dalších, začala přinášet dramaterapii mimo Ameriku a Británii, do západní Evropy, a posléze i postkomunistických a dalších států. Výcvikové kurzy se tak začaly objevovat na Slovensku, v České republice, Izraeli a dalších (Meldrum in Jennings, et al., 1994)

Dramaterapie na území bývalého Československa

Na scéně bývalého Československa byla dramaterapie živou především na Slovensku a v Maďarsku. V Bratislavě má tradici v rámci výuky oborů léčebné pedagogiky jako terapie hrou. Z filozofické fakulty se po jistém období vynucené stagnace a osamostatnění přesunula do fakulty pedagogické, kde je garantem jejího studia doc. PaedDr. Kataríny Majzlanové, CSc. (Valenta, Lessner-Lištiaková, Vávra dle Valenta, 2021).

V České sice nemá dramaterapie takovou tradici jako v sousedním Slovensku, nicméně už devadesátých letech minulého století se v sanatoriu Fokus v Praze-Bohnice objevují první klinické a výcvikové aktivity, především díky Michaelu D. Reismanovi a později Fay Prendergast a Sue Jennings, které zde začaly se školitelskou činností. Z absolventů dramaterapeutického výcviku se stali členové nově založené Asociace Dramaterapeutů České republiky (ADČR) v roce 2008. V univerzitním prostředí je aktivní pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, přičemž se dělí o výuku speciální pedagogiky (obdoby léčebné pedagogiky) a expresivních terapií s filozofickou fakultou, jež přebírá některé programy. Periodicky zde také vychází publikační řada *Rukověť dramaterapie a teatroterapie* od prof. PaedDr. Milana Valenty, Ph.D. a jeho kolegů (mezi nimiž je i doc. Majzlanová), která přináší poznatky z praxe i akademického prostředí České Republiky i zahraničí (Valenta a kol., 2021, Valenta a kol., 2006).

Přiblížení původu dramaterapie je předmětné nejen pro pochopení teoretického a systemického začlenění do sociální práce, ale také pro rešerši odborných zdrojů. Dávne kořeny dramatu v náboženství mohou také inspirovat v dramaterapeutické tvorbě - dramatická hra napodobující proces léčení pomocí personifikace bohů může být pro mladé klienty velmi zajímavý. Magie a starodávná tajemství jsou častým námětem

populární kultury, kterou lze využít jako zdroj pro aktivizaci klientů pro společné aktivity.

2.2 Dramaterapie v systému

Odborná literatura nejčastěji vysvětluje dramaterapii v kontextu jejího zasazení do systému (Valenta a kol., 2021, Valenta a kol., 2006). Díky představení tohoto systému je stěžejní pro orientaci v její kodifikaci a rozlišení toho, co ještě patří do dramaterapie a co bychom už mohli považovat za jiný z dramatických přístupů.

Dramaterapie a psychodrama

Už bylo řečeno, že dramaterapie se vydělila z psychodramatu. Oba přístupy často sdílejí podobné metody, psychodrama se však soustředí především na pomoc klientovi získat nadhled nad svým životem a dosáhnout sebepoznání. Používá pro to pohybu, mimiky a gest, následně zkoumá, jaké emoce tyto akce vyvolávají a jaké postoje zosobňují. Valenta (Valenta a kol., 2007, s. 15) o psychodramatu uvádí, že: *„tato metoda používá také pro proniknutí do minulých traumatických zážitků, k jejich rozkrývání a vyplavování na povrch tak, aby bylo možné je pojmenovat.“*

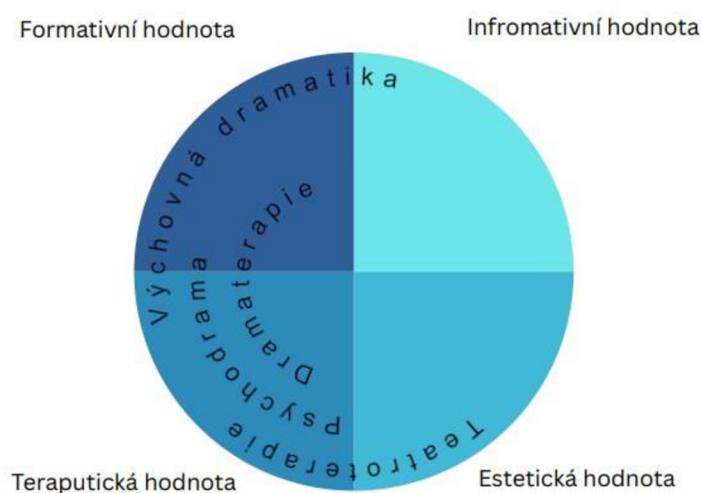
Také poukazuje na rozdíly mezi dramaterapií a psychodramatem (Valenta a kol., 2021, s. 31):

„...dramaterapie je více aktivitou skupinovou, která neřeší problémy a potíže jednotlivce, neproniká do individuálních traumat minulosti za účelem přenosu, přesunutí do vědomí, popř. vizualizování a verbalizování. Dramaterapie pracuje se znaky a metaforami, akceptuje stylizaci a kreativitu na rozdíl od realismu psychodramatu, kde se kreativita nezaměřuje na tvorbu umělecké metafory, ale spíše na hledání alternativního postoje, modelu chování apod. Dramaterapie také více pracuje s divadelními prostředky, včetně nastolení fikce a primárně hrání jiných postav (rolové hry). Také řízení dramaterapeutické lekce je v porovnání s ostatními divadelně-terapeutickými postupy velmi volné, terapeut je facilitátorem dění ve skupině - schéma je tedy velmi podobné lekci dramatické výchovy.“

Kontext paradivadelních systémů

Existuje množství paradivadelních systémů (tedy metod práce s klientem, které využívají dramatické techniky). Postavení dramaterapie si můžeme představit pomocí následujícího schématu, který vychází z preference hodnot (Valenta a kol., 2021): rozděluje systém podle zaměření na estetickou (umělecké), informativní (vzdělávací), formativní (výchovné, především léčebně-pedagogické) a terapeutickou (léčebné) hodnotu, či produkt práce.

Dramaterapie se pohybuje blízko u psychodramatu a výchovné dramatiky. Vztahy body se nacházejí především ve výchově jedince v poučeného diváka, čímž se snaží aktivizovat jeho psychologický a sociální růst. Hlavní rozdíly můžeme vidět v klientele. Zatímco výchovná dramatika se zaměřuje na žáky ve školském systému, dramaterapie pracuje s množstvím lidí, kteří řeší specifické problémy, často institucionální cestou (díky čemuž jí můžeme považovat za mnohem bližší sociální práci). Blíže estetické rovině je teatroterapie, která přikládá váhu vzniklému divadelnímu produktu z dramatických aktivit prováděných s klienty (Valenta a kol., 2021).

Obrázek 1: Dramaterapie v paradivadelních systémech

Drama jako terapie a drama v terapii

Valenta (Valenta a kol., 2006) reflektuje na dvojí přístup k systematickému uchopení dramaterapie:

Drama as Therapy. Toto pojetí vnímá dramaterapii jako svébytný psychoterapeutický přístup, často přirovnávaný k arteterapii, od které ji odlišuje pevnější kodifikace a celistvost metodicky zpracovaného tématu. Tato perspektiva často vyzdvihuje formativní (výchovní) vliv, vedle terapeutického. V takovém případě můžeme dramaterapii zařadit mezi expresivní terapie, které využívají kreativitu a prozkoumávají jiné prostředky komunikace a sebevyjádření mimo slov. V tomto ohledu dramaterapie patří do rodiny arteterapie v širším pojetí, řadící se tak mezi arteterapii v užším pojetí (terapii pomocí výtvarného umění), muzikoterapii, biblioterapii, taneční a pohybové terapie, využívající umění jako formu léčení a rozvoje lidského potenciálu.

Drama in Therapy. V této koncepci patří dramaterapie mezi tzv. para-divadelní systémy, které se charakterizují tím, že ačkoliv nahlízejí na divadlo jako na svébytnou formu umění, užívají divadlo a dramatické techniky pro edukační, nebo terapeutické účely. S dramaterapií (a ostatními para-divadelními systémy) se potom pracuje jako se specifickými technikami v rámci větších psychoterapeutických škol, např.: Gestalt, psychodynamika, nebo kognitivně-behaviorální terapie.

Sue Jennings (2014) je jednou z odpůrců psychologizace dramaterapie a přiznává jí specifické postavení: ačkoliv vychází z psychoterapeutických přístupů (ve kterých mají stále prominentní postavení analytické přístupy), v zásadě se od nich odklání. Ve svých dílech odrazuje od psychologické tendence analyzovat a interpretovat postupy a výsledky. Místo toho empatizuje divadelní rámec (Jennings, 2014, s. 29):

“Psychoanalytici pronikli výrazně do našeho myšlení a existuje mnoho psychoanalytických rozborů mnoha uměleckých forem, obrazů a dokonce i Shakespearových děl. Přístup freudiánů a jungiánů, stejně jako i novodobějších teorií “projektivní identifikace” je přitom velmi zjednodušující. Nalézané “významy”, pokud zůstanou nikdy nezměněny, vytváří uzavřený systém myšlenek, redukci porozumění. Dramaterapie oproti tomu umožňuje rozvoj významů i jejich výběr.”

V dramaterapii se rovněž klade důraz na přirozenou schopnost jednotlivců a komunit se léčit, přičemž se snaží vyvarovat se přílišné psychologizaci i v samotné práci s klienty. V

cílové skupině mladých lidí je negativní reflexe sebe sama často řešeným tématem, který vytváří překážky ve zdravém uchopení a prozkoumávání své identity (Sobotková a kol., 2014).

„(...) žijeme v době, kdy je poradenství doporučováno pro jakýkoliv druh stresu a dlouhodobá psychoterapie a psychoanalýza jsou považovány za vhodné. Mluvení o sobě je bráno za “dobrou věc” a mnoho lidí si vydělává tím, že poslouchá druhé, jak o sobě vyprávějí. A mnoho dalších si bere hypotéky, jen aby si mohli zaplatit někoho, kdo jim bude naslouchat. (...) Zcela se vytratil prostor pro zjištění, zda jednotlivci nebo komunita disponují vlastními léčebnými zdroji.” (Jennings, 2014, s. 28)

Mnoho “klasických” psychoterapeutických přístupů, které se v sociální práci často využívají, jsou zaměřené na minulost: snaží se interpretovat, dát význam a zvědomovat traumatické události, jako součást léčebného procesu (Matoušek a kol., 2007). Jennings (in Jennings et al., 1994) naopak zpochybňuje validitu vzpomínek a lidskou schopnost zpracovávat nezkresleně stará traumata (především z dětství). Místo toho tvrdí, že je třeba soustředit se na přítomné projevy. Dramatická aktivita má podle Jennings sama o sobě léčivý potenciál, vynáší tato témata na světlo s pomocí mnoha ochranných prvků, které mohou pomoci zkušenost zpracovat s určitou mírou distance a se zaměřením na budoucnost a přítomný okamžik.

Při práci s mladistvými klienty může být metoda proaktivního přístupu atraktivní formou práce. Ve věku pozdní adolescence jsou podle psychologické literatury (Sobotková a kol., 2018) mladí lidé otevření a přirozeně inklinující k metaforám a symbolům, začínají se zajímat o těžší, filozofická témata. Dramaterapie dokáže zpracovat tato témata hravou formou, která podporuje přirozenou zvědavost.

2.3 Základní principy a techniky dramaterapie

Sue Jennings je pouze jedním z expertů na poli dramaterapie, nicméně její pohled nám umožňuje v kontextu již uvedených informací zformulovat hlavní principy dramaterapie

a čím se odlišuje od ostatních forem klasické, terapeutické práce, na kterou jsme zvyklí. Na základě syntézy už uvedených informací lze prohlásit, že:

Dramaterapie se snaží nejen léčit, ale působit formativně a podílet se tak na prevenci

Dle Valenty (Valenta a kol., 2021) je léčebný proces nastartovaný abreakcí (tzn. odžitím obtížné situace vytěsněné do nevědomí), která následně přináší katarzi v uvolnění hluboko skryté emocionální tenze. Za jistou formu katarze lze nazvat i korektivní zkušenost, která má kýžený formativní efekt na člověka. Dramaterapie se touto metodou snaží pozitivně působit na prožívání a zvládnutí kontroly svých emocí, poznávání sebe sama v kontextu přijetí svých možností a omezení. Učí rozšíření repertoáru sociálních rolí, pohyb v nich, navazování sociálních interakcí a vývoj interpersonálních dovedností. To vše má za následek posílení sebedůvěry, sebeúcty a sebepojetí, rozvoj imaginace, fantazie a koncentrace, a změnu nekonstruktivního chování a patologického přístupu (Emunah, 1994).

Využívá více kanálů komunikace

Převládající technikou v psychoterapii (i terapeutických činnostech v sociální práci) je rozhovor. Dramaterapie se snaží aktivně zapojovat co nejvíce smyslů do procesu a vztahu mezi terapeutem a klientem, ale i klientem k sobě samému. Pro tyto účely využívá dramatických a divadelních nástrojů, které sahají i do pole arteterapie v širším pojetí. Mezi takové nástroje můžeme zařadit mimická a řečová cvičení, dramatickou a verbální hru, hraní rolí, práci se scénáři a mýty, masky, kostýmy, loutkové a maňáskové hry, hry s objekty, kreslení, pohybové hry, pantomima (Majzlanová in Valenta a kol., 2021).

Pracuje s klienty skupinově

Dramaterapeut pracuje se skupinovou dynamikou, kohezí a tenzí zúčastněných jako kolektivu. Přítomnost druhých lidí v rámci skupinové terapie může mít podle některých autorů sama o sobě korektivní účinky (Valenta a kol., 2021) - skupina nabízí emocionální podporu (danou i získávanou), získává zpětnou vazbu, nadhled, cvičí sociální dovednosti a nové vzorce chování. Výběr klientů do dramatické skupiny odpovídá společným

znakům v demografii klientů (pohlaví, zkušenost s dramaterapeutickými aktivitami, věk, symptomy, atd).

Dramaterapie má určitou strukturu

Důraz se klade na improvizaci, terapeut se stává facilitátorem dramatické aktivity). Klasická struktura dramaterapeutického setkání vypadá následovně (Valenta a kol., 2021):

První část rituálu se nazývá **vstup** a má formu rituálu, který se soustřeďuje na přípravu prostoru a účastníků. Používají se aktivity, které podporují spontánnost a uvolněnost pohybu, aby se klienti aktivizovali a seznámili s konceptem “jako”. Rozcvička (warm-up) je určena pro naladění klientů na sebe, jako kolektivu, uvolnění a další (tentokrát specifitější) aktivizaci nejen těla, ale i mysli. Mohou se použít zábavné hry.

Samotná **hra** začíná **otevřením**. Dramaterapeut odemkne pomyslnou bránu a vnese rozcvičené klienty do děje, který nastartuje samotnou hru, klienti vstupují do role. Podle Kolínkové (in Valenta a kol., 2006) je právě vstup a výstup z role nejdůležitější součástí dramaterapie. Hra je potom hlavní činností, která může nabývat mnoha podob. Dramaterapeut může mít připravenou zásobu aktivit (dramaterapeutických projektů), nebo může společně s klienty vytvořit nové rituály v reakci na konkrétní podněty a impulzy, které se v práci s nimi objevují - často proto můžeme setkat v dramaterapeutickém procesu s improvizací.

Finální fáze dramaterapeutického sezení nese název **zakončení** a slouží k ukončení projektu a uzavření prostoru “jako”. Dramaterapeut vyzve účastníky k návratu do reálného prostředí “tady a teď”, a dá prostor k verbální reflexy.

Rituál hraje důležitou roli v technikách dramaterapie. Valenta (in Valenta a kol., 2006) v něm spatřuje jeden ze stavebních prvků dramaterapeutického projektu. Užití symbolů a kulturního zázemí umožňuje spojit fyzické s metafyzickým a minulost s přítomností. Vytváří hranice mezi jasným přechodem do a z imaginace (od “tady a teď” do jakoby a nazpátek) a vytváří v dramaterapii strukturu práce. Johnes (in Valenta a kol., 2006) zpracovává přínosy a rizika rituálu. Rituály označují a vymezují důležité etapy ve vývoji

jedince (tranzitní, přechodové rituály: křtiny, svatby, pohřby, atd.) a vytváří tak pevný rámec pro procesy, které vyvolávají silné emoce (používají masku role pro zabezpečení klientovi intimacy). Tento přínos rituálu lze použít pro překlenutí psychických a fyzických úskalí dramaterapeutického i emocionálního procesu (působí aktivizačně, přináší rytmus a stanovuje hranice). Významně přispívá i možnost klienta vytvořit si vlastní rituál a zpracovávat vlastní obsah, který zatím nedokázal uchopit/vyrovnat se s ním (může odejít vybavený se zpracovaným materiálem, který se doposud jevil jako problematický). Johnes ovšem připomíná, že ne všichni klienti jsou schopni s rituálním procesem pracovat. Nevhodný, nebo nedokončený rituál může vyústit v nepříjemné pocity, a rituál který odpovídá zájmům většiny může v nesouhlasící menšině způsobovat odcizení z kolektivu. Pro klienty bez patřičné přípravy může rituál přinášet strach z omylu a opět, vyčlenění ze skupiny. Rituál předpokládá jisté ritualistické, dramatické chování, na které lidé nejsou zvyklí a proto je třeba zdůraznit potřebu patřičného warm upu před samotnou aktivitou. Rigidní rituál bez variace může stát nudnou činností bez obsahu.

Jennings (Jennings et al, 1994) se zamýšlí nad rituálem v antropologickém smyslu v kontextu expresivních terapií. Konstatuje, že současnost je charakteristická odklonem od rituálů, zvláště pak těch přechodových, což může vnášet zmatek do identity a rolového postavení mladých lidí. Mnoho je odstaveno od potřebných rituálních struktur, které výrazným způsobem pomáhají v orientaci v našem životě. Využití tranzitních rituálu s mladistvými se nabízí v rámci rituálů dospělosti, které jsou populární tématikou antropologických výzkumů, přestože se v naší kultuře vytrácí (Valenta in Valenta a kol., 2021, s. 82):

“Tradiční rituál, který doprovází většinu životních etap člověka, je v současnosti realizován okrajově - stále méně pozornosti je věnováno pohřebním rituálům i rituálům narození, křtinám, dospívání, svatebním rituálům, atd. Mnoho tradičních rolí spojených s rituálem (jako např. vesnická porodní bába, dohazovač, léčitel) bylo nahrazeno lékařskými technologiemi, konzultanty apod. Moderní medicína je však postavena více na podřízeném postavení pacienta k lékaři, než na interakci mezi nimi.”

Role označuje v sociálních vědách často společenský status - tento status může označovat systém očekávání (vnějších i vnitřních) a definuje projevy vnějšího i vnitřního chování a

jednání jedince (role mohou být žena, otec, dítě, lékař, věřící, kozoroh, heterosexuál, ect.). Hraní rolí má nejen v dramaterapii, ale i paradivadelních systémech (a expresivních terapiích) výsadní postavení. Hraní (podle) rolí je podle Jennings (2014) běžnou součástí lidského života a kongruence s bohatým repertoárem rolí, které jedinci během života získávají, je jedním z významných aspektů jejich spokojenosti a psychické pohody. Sama do cílů dramaterapie zařazuje remodelování rolí a stimulování rozvoje rolového repertoáru, aby bylo možné emancipovat jedince i roli samotnou z možných osobních i kolektivních předsudků. Valenta (Valenta a kol., 2021) uvádí, že dramaterapie v tomto ohledu nabízí otevřený prostor k experimentům a prozkoumávání role, jako symbolu, a práci s ní. Hraní rolí je přitom transcendentním okamžikem, kdy se z jedinců stávají archetypy - člověk se stává symbolem a přetváří realitu podle svého subjektivního náhledu na svět. Rolové hry začínají během dětství (děti si společně ve skupinkách hrají na rodinu, firmu, postavy v pohádkách...) a v období adolescence vrcholí. Z hlediska využití v dramaterapeutickém procesu, Jones (dle Valenta a kol., 2021) uvádí tři formy vztahu a identifikace s rolí: práce klienta s cizí osobou/myšlenkou (hraní abstraktního jevu, zvířete, cizího člověka), hraní sebe sama (v minulosti, budoucnosti, tady a teď) a selekci/hraní určitého aspektu sebe při jeho ukládání do charakterizované postavy (otec vstupuje do role své dcery, ale dává důraz na pro něj tolik charakteristickou nerozhodnost).

Dalším důležitým termín v dramaterapii je **Distance**. Distance pomáhá charakterizovat klienty. Landy (dle Valenta a kol., 2021) rozlišuje distanci od nadměrné, přes malou k estetické:

Nadměrná distance charakterizuje klienta, který se vyznačuje emocionální plochostí. Má pevně vymezené hranice, je rigidní. Repertoár jeho rolí je omezený (často hraje jen jedinou roli s malou flexibilitou). Klienti s *malou distancí* nemají odpovídající fyzickou a psychickou hranici s druhými. Jejich stupeň empatie je až příliš vysoký, jsou zranitelní, vyžadují neustálou pozornost. Jejich rolový repertoár je příliš expanzivní a tvárný. Rovnováha mezi oběma extrémami je *estetická distance*. Klienti s tímto typem distance budují hranice mezi vlastním já a druhými osobami, mezi skutečným já a hranou osobou, mezi vlastní a převzatou rolí, bez toho, aby tyto hranice byly nepropustné.

Správná míra distance (estetická distance) umožňuje jedinci zosobňovat zároveň dvě pozice: kognitivního pozorovatele i emocionálního herce. Koexistence těchto dvou pozic v člověku vytváří psychické napětí, které se může uvolnit katarzistickým, somatickým projevem: smíchem, pláčem, chvěním, červenáním. Klient s velkou distancí při konfrontaci s citovou realitou potlačuje emoce i s těmito podněty, a s malou distancí se jimi může klient nechat pohltit. Správná rovnováha obou pozic je tedy v dramaterapii esenciální, míra distance lze ovlivnit mírou materiálu, se kterým se může klient identifikovat jako “osobním” a používání většího množství divadelních prostředků, které pomáhají klientům schovat se za masku. Tyto masky si můžeme představit podle dříve uvedeného výčtu dramatických aktivit jako líčení, fyzické masky (škrabošky), zástupné předměty, hraní maňásků atd. (Valenta a kol., 2021).

3. Sociální práce s mladistvými

Sociální práce s mladistvými obnáší celou řadu činností. Záměrem práce v této kapitole je získat informace ohledně paradigmat a formy služeb, aby bylo možné zjistit, jestli se dramaterapie systematicky hodí do modelu a teorií sociální práce. Zároveň zde budou vyjmenované typy služeb, jež se specializují na mládež, charakteristika mládeže (ergo i mladistvých) a specifika práce s těmito klienty.

3.1 Paradigmata sociální práce

Během 20. století se rozdílné přístupy k poskytování sociální práce začaly krystalizovat. Tento proces popsala Maleon Payne (dle Navrátil in Matoušek a kol., 2007) jako “malá paradigmata”. Tyto paradigma se nerozlišují jenom formou praxe, kterou vykonávají, ale i ve filozofických východiscích, teorii a zdrojích, odkud své znalosti a techniky čerpají (Navrátil, 2000):

První z těchto paradigmat Navrátil (2000) definuje jako Terapeutickou pomoc (nebo také **Terapeutické paradigma**), která se zaměřuje na práci s duševním zdravím a pohodou člověka. Sociální pracovníci, jež se přiklání k tomuto paradigmatu poskytují terapeutické intervence s cílem pomoci jednotlivcům, skupinám i komunitám dosáhnout psychosociální pohody, zatímco kladou důraz na komunikaci a budování vztahu mezi klientem a sociálním pracovníkem. Komunikace se považuje za prostředek zvědomování a umocňování. Sociální pracovníci terapeutického paradigmatu se opírají o znalosti psychologie a terapeutický výcvik a často využívají Rogersovu humanistickou koncepci práce a jiné sociální a komunikační přístupy (jako například Berneho transakční analýzu).

Reformní paradigma spočívá ve snaze o reformu společenského prostředí. Sociální pracovníci, kteří jsou zastánci reformního paradigmatu hledí na společenské fungování optikou společenské rovnosti, sociálních změn, a ptají po správnosti nastavení sociálního fungování. Pomocí participace a komunitní solidarity se snaží zmocňovat (empowerment) své klienty (jednotlivce i skupiny) a zvýšit jejich účast na utváření a chodu společenských institucí. Krajiní zastánci tohoto paradigmatu hovoří o tom, že osobního a sociálního rozvoje (kterak o něj usilují zástupci ostatních přístupů) nelze dosáhnout v nerovné společnosti, dokud

nedojde k zásadní změně. Předpokládají konsolidaci moci elitami, které kumulují a obnovují moc a zdroje pro svůj vlastní prospěch, stavící skupiny obyvatel proti sobě. V takovém případě se sami sociální pracovníci dostávají do střetu s cíli sociální práce, jelikož podporují a stávající společenský řád a tím i zájmy elit, nikoliv vlastních klientů. Ti naopak strádají a jsou sociální prací omezováni. V rámci tohoto paradigmatu sociální pracovníci praktikují práci antiopresivního přístupu a používají vzdělanostní výbavu z oblastí politologie, sociální filosofie a sociologie (tamtéž).

Poradenské paradigma se dá označit jako sociálně-právní pomoc. Sociální pracovníci v rámci tohoto paradigmatu vychází vstříc individuálním potřebám klientů a zároveň se snaží zlepšovat systém sociálních služeb. Jejich cílem je klienta naučit orientovat se v sociálním systému a požívat jeho výhod a pomoci klientům naplňovat očekávání a splňovat nároky systému. Hlavními nástroji jsou poskytování informací, kvalifikované poradenství, zpřístupňování zdrojů a mediace mezi dílčími subjekty, které se podílejí na řešení klientovi situace, a samotným klientem. Ačkoliv se zástupci tohoto paradigmatu také snaží zapřičiňovat o změny v sociálních službách a společnosti, jedná se o více opatrné, individuální změny, spíše než rozsáhlou reformu sociálního systému. V tomto paradigmatu se často objevuje užívání úkolově orientovaného přístupu, zatímco sociální pracovník využívá při své práci kombinované znalosti z oborů psychologie, sociologie a práva (tamtéž).

Paradigmata sociální práce nejsou pevné kategorie, jako spíše názorové proudy, které se mezi sociálními pracovníky objevují v reakci na formu poskytovaných služeb jak jimi samými, tak institucemi, ve kterých pracují. Zároveň v jejich kontextu zmiňujeme teorie sociální práce (jako například již zmíněný úkolově orientovaný přístup, antiopresivní přístup), které se obvykle řadí pod jednotlivá paradigma (Řezníček dle Navrátil in Matoušek a kol., 2007).

Moderní trendy v sociální práci v České republice stále doznívají v procesu deinstitucionalizace. Tento proces je změnou v pojetí sociálních služeb, která je příhodná zastáncům reformního paradigmatu. Sociální služby se modernizují a snaží se odvrátit od přetrvávající komunistické koncepce klienta, jako pasivního příjemce sociální pomoci z rukou státu. Čím dál více se rozmáhají techniky aktivizace, zapojení klienta do léčivého

procesu, budování vztahu a kooperace, jak mezi klientem a sociálním pracovníkem, tak i mezi institucemi. Populární formou práce je holistický přístup, který se specializuje na práci s klientem v jeho biologických, psychologických, sociálních i spirituálních aspektech, hledající zdroje a limity v každé oblasti při tvoření individuálních plánů a posouzení. Podporují se intervence v rámci rodiny a komunity ve snaze využít komunitní a systemickou práci pro aktivizaci společenských celků a jejich podílení se na léčebném procesu. Dochází k případovým konferencím, které koordinují práci s klienty v zapojení (pokud možno) všech odborníků, jež s klientem na zlepšování jeho situace pracují a zasahují do jeho sociálního fungování (v případě naší cílové skupiny si můžeme představit učitele, vychovatele, rodiče, lékaře, výchovné poradce, psychology, sociální pracovníky na různých pozicích). V reakci na multioborovou spolupráci se pomáhající profesionálové a zástupci institucí navzájem síťují a vytvářejí systém kontaktů, aby znali poskytovatele služeb ve svém okolí a mohli klienty odkazovat, či navazovat spolupráci. Ačkoliv byla tato změna nastartována v rámci stavu pobytových zařízení, nezastavila u ní a je důsledkem rozsáhlé tendence v sociální práci přiblížit se klientům (Matoušek a kol., 2007, Matoušek et al., 2005. Matoušek a kol., 1996).

3.2 Mladiství jako cílová skupina

Samotný pojem cílové skupiny pochází ze sociologie, a brzy začal být využíván v psychologické praxi. Rozdělení pomocí cílových skupin je jedna z nejčastějších forem kategorizace sociální práce, se kterou se v odborných publikacích i praxi můžeme setkat. Pro sociální pracovníky se jedná o logický postup, nejen vzhledem k silné orientaci na klienta, ale také kvůli fluiditě metod a technik, které se v sociální práci používají. Cílové skupiny můžeme rozdělit následovně (Matoušek et al., 2005):

- rodiny s dětmi (oběti zneužívání, násilí, nízkého příjmu, jednotlivci po rozpadu rodinné struktury...)
- rizikovou mládeží (projevující rizikové, antisociální, nebo delikventní chování...)
- seniory (umírající, lidé s těžkými negativními dopady stárnutí a ekonomické nestability z nich vyplývající...)
- lidmi s mentální/fyzickým handicapem (lidé s těžkými následky nemocí, nebo postižení s omezenou soběstačností...)
- lidmi s psychickým onemocněním (s potřebou pobytové, nebo klinické péče...)

- lidmi potýkající se s závislostí (substanční i nesubstanční...)
- nezaměstnanými (a ohroženými chudobou, nebo prostitucí...)
- lidmi v bytové nouzi (či přímo lidmi bez domova, nebo ohrožené chudobou...)
- uprchlíky, nebo cizinci (žijící na území ČR, nebo žádající o azyl...)

Hranice mezi jednotlivými cílovými skupinami jsou samozřejmě pružné - naši klienti se často nacházejí ve více skupinách a jak se vyvíjí jejich situace, může se měnit i jejich zařazení (Matoušek et al., 2005).

Častým problémem v zařazení mladistvých (potažmo mládeže jako takové) do cílových skupin sociální práce je, že je k nim většinou přistupováno pouze jako k jisté další kategorii jiné cílové skupiny (např.: mladí lidé trpící závislostí), nebo formou práce s rodinou, jejíž jsou součástí (Navrátil in Matoušek a kol., 2007). Ačkoliv existuje samostatná cílová skupina rizikové mládeže, v prostředí české sociální práce neexistuje dostatek nových publikací, které by adresovaly téma sociální práce s mládeží 21. století. Ty, jež máme k dispozici, jsou obvykle staršího data vydání a tak nemají šanci reagovat na novodobé zkoušky a problémy, se kterými se mladí lidé v dnešním světě potýkají (Sharland, 2005, Punová 2012). V tomto ohledu nemá sociální práce nikterak velký náskok oproti disciplínám, ze kterých často čerpá (v případě naší cílové skupiny se jedná především o psychologii), což může nést negativní dopady na schopnost sociální práce reagovat na aktuální témata a výzvy ve společnosti.

3.2.1 Specifika cílové skupiny

Mládež můžeme charakterizovat jako skupinu lidí, jež sdílí společné znaky, z nichž nejdominantnějším je prožívání životní etapy mládí - vstup do puberty a dospívání. Tento proces byl v darwinismem ovlivněné sociologii a psychoanalýzou dominované psychologii v minulosti pokládán za přirozený, ale ostrakizovaný. Mladý člověk byl vnímán jako hormonem ovládaný divoch, jež se postupně “civilizoval”, dokud se nedal pokládat za zodpovědného dospělého v pozici jakéhosi učně dospělých osob okolo sebe (jsou agresivním rebelem a potom sečtělým a vděčným příjemcem pomoci). Dnes už je však pohled na adolescenci jako “přípravu na dospělost” překonaný. Mladí lidé jsou bráni ve společnosti více vážně, ne jako oběti svých fyziologických pudů, rozporuplných

pocitů a experimentálního chování. Příkladá se důraz na utváření sebehodnoty, sociální kompetence a samostatnosti, které empatizují teorie celoživotního vývoje. Mladí lidé jsou aktivní součástí procesů učení a rozvoje osobnosti, ve kterých dokáží nastolovat vlastní témata (Langmeier, Krejčířová, 2006, Sobotková a kol., 2014).

V životě mládeže narůstá na významu struktura vrstevnických vztahů. Dochází k diferenciaci sociálních sítí a struktur (vrstevníci, party, sportovní týmy, zájmové skupiny, spolužáci, kamarádi, romantické vztahy), které posilují postupně svůj vliv na úkor rodiny v procesu postupného osamostatňování, nalézání vlastní identity a opory (Macek a Štefánková dle Lacinová a kol., 2018). Z hlediska vztahovosti adolescenti však stále vnímají rodiče jako dominantní osobnosti. Jejich úloha v životě dospívajících jako referenčních osob na sebehodnocení a sebepojetí zůstává velmi vysoká. Předmětem proměny bývají okolnosti uvědomění tohoto významu z pohledu samotných dospívajících (Oosterwegel dle Lacinová a kol., 2018).

Místo pro sociální práci

Sociální práce přichází s mládeží do kontaktu v tom momentě, pakliže je sociální událost dospívání ztížena dalšími nepříznivými jevy. Formy pomoci při práci s mládeží se podle některých autorů od doby jejich vzniku v roce 1989 příliš nezměnily (Matoušek in Matoušek et al., 2005).

Služby většinou reagují na rizikové znaky skupiny a ohrožující jevy, které se v komunitě vyskytují. Z těchto ohrožujících jevů vyplývají i potřeby klientů v reakci na překážky, které brání jejich přirozenému rozvoji. Cílem sociálních služeb je reagovat na tyto rizika (Matoušek et al., 2005):

Selhání rodiny, jako primárního systému sociální ochrany, kde může působit celá řada problémů, od domácího násilí, zanedbávání a zneužívání po zdánlivě prostý nedostatek financí. Rodina se může ze základní kmenové buňky sociálního společenství a první vlnou ochrany před sociálními událostmi stát zátěžovým prostředím, pakliže rodiče nejsou schopni nést tíhu zaopatřování potomků i kvůli nemoci, postižení, závislosti, nebo rozpadu vztahů (tamtéž).

Vypadnutí z (nejen) vzdělávacího systému, při kterém po ukončení základní školy dochází k nezaměstnanosti, většinou spojené s průvodním symptomem časté absence ve školní docházce. Těžce dopadající období přechodu přenáší mladého

člověka epizody dětského života do světa občanské společnosti. Bez zkušeností a stability se mohou často ocitnout ve střetu s očekáváním společnosti po co nejrychlejší ekonomické a bytové soběstačnosti (Lacinová a kol., 2018).

Delší pobyt v ústavním zařízení, u kterých byli v minulosti zjištěny negativní dopady a porušování standardů kvality. Autoři odborné literatury mluví o tzv. „*ústavní deprivaci*“, jež se projevuje na zdraví, úrovni vzdělávání, kriminalitě, nebo i kvalitě partnerského života a navazování vztahů. Negativní dopady ústavní výchovy mohou být patrné i v druhé generaci dětí, které opustily ústavy. Jisté riziko pro děti můžeme najít i v náhradní rodinné péči, nicméně zatím nebyly změřeny negativní dopady v takové míře, jako při ústavní výchově, což je jeden z důvodů, proč v sociální práci dochází k deinstitucionalizace (Matějček, Bubleová a Kovařík in Matoušek et al., 2005).

Prostituce, která se obvykle pojí jako průvodní jev dalších problémů. Při provozování sexuálních služeb za peníze se setkáváme často s dalšími rizikovými faktory, jako je bezdomovectví a hranice chudoby, která je spojena s delikventním hledáním obživy. V naší cílové skupině se často jedná o mladistvé, kteří uprchli z ústavní výchovy, nebo pocházejí z dysfunkčních rodin – prostituce není volbou, ale reakcí na nutnost získat materiální prostředky v situaci, kdy klient nevidí jiné možnosti. Stigmatizace tohoto sociálního fenoménu se tedy může ukázat velmi ošemetnou (Matoušek et al., 2005). Alternativní pohled na prostituci můžeme najít v rámci antiopresivního přístupu a empowermentu, který se obrací pro pomoc s řešením tohoto fenoménu k samotným provozovatelům prostituce, aby pro ně vytvořili co nejvíc bezpečné prostředí a stimulovali sanaci pomocí ekonomické a sociální stability, kterou represe nepřináší (What do sex workers want?m TEDx Talks).

Závislost na návykových látkách (třeba rozlišit rizikové a experimentální chování) může být velmi nebezpečným jevem z důvodu biochemického působení na vývoj lidského těla a mozku, které v době dospívání vrcholí (ve věku naší cílové skupiny se nejvíce vyvíjí kortex a neokortex s kognitivními funkcemi, zpracování abstraktních témat, atd.), nehledě na socioekonomické dopady a psychologické motivace závislosti, která může mít dalekosáhlý, emocionální přesah, jako nevhodný zvládací mechanismus v reakci na trauma (The Power of Addiction and The Addiction of Power, TEDx Talks).

U kriminálního chování, stejně jako u užívání návykových látek, vstupuje do hry jistá experimentalita (mírné přestupky za rušení nočního klidu atd.). Podle výzkumů z roku 1999 (Marešová dle Sobotkové a kol., 2007) se většinou jedná o trestné činy/přestupky typů výtržnictví, porušování domovní svobody, vandalismu, krádeže a loupeže. Méně časté (ale stále přítomné) jsou trestné činy násilné, potažmo sexuální povahy.

3.3 Sociální služby poskytované mladistvým

Běžnou prací s cílovou skupinou tedy nejlépe popíšeme výčtem možných služeb, které jsou poskytovány v rámci sociální práce. Sociální služby můžeme považovat za takové, které cílí na zvýšení kvality klientova života a ochranu zájmů společnosti (Matoušek, 2008).

Zákon č. 108/2006 Sb., nabízí rozdělení podle způsobu provádění sociální práce přímo s klienty (přičemž většinou se jedná o kombinované způsoby práce): **sociální poradenství**, které se specializuje na sociálně-právní i terapeutačickou pomoc, skrze kterou získává klient obvykle informace o možnostech a způsobech řešení své situace. Služby **sociální péče**, (v užším smyslu) spočívá v řadě činností, od poskytování dávek, až po pečovatelské a sociálně aktivizační činnosti. Jedná se o přímější metodu práce, vedle sociálního poradenství, která má podobné cíle, avšak neomezuje se pouze na informovanost klienta, ale aktivně podporuje a facilituje jeho participaci. Služby **sociální prevence**, prakticky soubor opatření, které se snaží o zmírnění dopadu sociálních událostí a předcházení sociálnímu selhání (pojem který nejspíš nepotřebuje vlastní definici). Zejména se jedná o ochranu proti typům selhání, které jsou ohrožující pro celou společnost (kriminalita, chudoba, sociální parazitismus, xenofobie, násilí proti menšinám, rasismus atd.). V české republice jsou bohužel zatím preventivní aktivity nekoordinované a nesystematické, přičemž se zaměřují na více specifické a méně palčivé problémy (např.: kyberšikana x efekt rabbit holes a digitální stopy, látková závislosti na tvrdých drogách x abúzus alkoholových nápojů v podobě piva). Na aktivitách sociální prevence se podílí v širším měřítku stát i celé společnosti. Tento preventivní zásah by neměl spočívat ve varování a zákazech, ale především a hlavně v podpoře prosociálních postojů a chování (Matoušek et al., 2005).

Podle formy Zákon také rozlišuje sociální služby podle konkrétní podoby zařízení, jež služby poskytuje: **ambulantní služby**, jsou službami, kde je klient do služby doprovázen, či dochází sám (např.: nízkoprahové kluby, denní centra), **terénní služba** sama aktivně klienty vyhledává a nabízí své služby v jejich přirozeném sociálním prostředí, a **pobytové služby** jsou obvykle spojeny s ubytováním v zařízení sociálních služeb (např.: výchovné ústavy).

Ačkoliv se s prací s mladistvými můžeme setkat téměř v jakékoliv formě služby, většinovým fenoménem spojeným s cílovou skupinou mládeže je **náhradní rodinná péče**, případně **ústavní výchova**, která přibližuje cílovou skupinu k pobytovým službám, a aktivitám sociální prevence a poradenství (Matoušek et al., 2005, Matoušek et al., 2016, Zákon č. 108/2006, hl. 1).

4. Drama a sociální práce s mladistvými

Navrátil (dle Matoušek a kol., 2007) uvádí sociálně psychologické a komunikační modely, ze kterých sociální práce často čerpá a jež jsou v mnoha případech totožné s teoretickými kořeny samotné dramaterapie, popsané Valentou (Valenta a kol., 2021). Jak sociální práce, tak dramaterapie, se překrývají ve své teoretické základně, cílech, a cílových skupinách. Hlavní rozdílem je forma práce. Kde dramaterapeutů můžeme přirovnávat k umělci, sociální pracovník má blíže k úředníkovi, vzhledem k administrativní zátěži a specifickým povinnostech, které se s poskytováním služeb pojí (například právní a ekonomické poradenství). Se samotnou cílovou skupinou mládeže, i mladistvých však sociální práce pracuje častěji v rámci terapeutického paradigmatu, čímž se pro uplatnění dramaterapie otevírá prostor.

Vhodnost metody

Autoři dramaterapie (Jennings et al., 1994) považují dramaterapii za blízkou k adolescentním klientům, jelikož je tato epocha lidského života s dramatem neodmyslitelně spojená. Tvrdí, že metody dramaterapie dokáží poskytnout v hravé formě tolik potřebnou formativní zkušenost. Pomocí tréninku rolí dokáže mládež v nepříznivé sociální situaci prozkoumávat své možnosti a vytvářet zdravé zvládací mechanismy. Pomocí práce s rituálem dokáže dramaterapeut poskytnout možnost ke zpracování významných otázek, nevyřčené emocionality, a poskytuje rámcování životním milníkům. Práce ve skupině může klienty aktivizovat ve hledání a orientaci dalších sociálních struktur, o kterých jsme se už dozvěděli, že jsou pro mladé lidi vitálně důležité - mohou naučit spolupráce a vzájemné podpoře, sociálním a komunikačním dovednost.

Drama nás slovy Renée Emunah (1994) osvobozuje od „uvěznění sebe sama“ v psychologickém a sociálním významu slova, kdy se dramatický moment stává momentem emancipace, a dramaterapie prostředkem osvobození a změny. S pomocí masky role mohou být naši klienti dost možná poprvé v životě schopni jiným způsobem a získat možnosti hrát si, objevovat a experimentovat. Odstup od reálného života zprostředkovaný dramatem umožňuje získat odstup a novou perspektivu našeho pohledu na role ve skutečném životě, modelů jednání, poskytující aktivní zkušenosti s alternativou (Jennings et al, 1994).

Autoři psychologie adolescence, dramaterapie i sociální práce se shodují na tom, že dospívání je proces dynamických změn, při kterém se uvolňuje mnoho energie (Sobotková a kol., 2014, Maroušek et al., 2005, Jennings a kol., 1995). Dramaterapie vnímá nejen potřebu sanace a formativní zkušenosti, ale také nabízí celou řadu nástrojů, jak bezpečně a efektivně pracovat s touto energií. Emunah (Jenning a kol., 1995, s. 154) píše o rebelii a vzdoru adolescentní mládeže ve svém konceptu “from acting out to acting”, čili z “předvádění do hraní”:

“Acting out is a common manifestation of the internal turmoil experienced by the disturbed adolescent. It can be a cry to be seen, heard, and understood, paradoxically accompanied by defiance and revolt - against authority figures, ‘helpers’, and even the self. The language of acting out is dramatic rather than verbal; it is action-oriented. Both a rational, verbal response by an adult to acting-out behavior, and attempts at encouraging the acting-out teen to revert to a rational, verbal mode are usually ineffectual. The dramatic mode corresponds more closely to the language of acting out. In fact, when acting out is ‘translated’ into acting, the result is often a powerful form of communication and therapy.”³

Novodobá mládež

Studie věnující se generaci dnešní mládeže poukazují na to, že dnes, více než kdykoli jindy v historii, dochází ve společnosti k nezvratným změnám, na které se musí pomáhající profese reagovat (McC Crindle, 2018). Tím, co je z těchto studií pro generaci Z příznačné je, že se jedná o generaci digitálního věku (doby, kdy je internetové připojení jednou ze základních služeb) a pokládají se tudíž za digital natives - lidi, jež plně využívají digitální nástroje ve svém pracovním, sociálním i vztahovém životě (Česká Zetka: Generace Z dospěla do produktivního věku. In Ceskovdatech.cz). Samotné označení Z má metaforický význam posledního písmene abecedy, symbolicky poukazujíc na přeměnu společnosti a konec jasně definovaných rolí a tradic. Mladí lidé jsou společně globálně propojení a roste jejich zájem o sociální a ekologickou tematiku. Ve školství v

³ Vlastní překlad: "Předvádění je běžným projevem vnitřního zmatku, který zneklidněný dospívající prožívá. Může to být volání po tom, aby byl viděn, slyšen a pochopen, paradoxně doprovázené vzdorem a vzpourou - proti autoritám, 'pomocníkům', a dokonce i proti sobě samému. Jazyk hraní je spíše dramatický než verbální; je zaměřen na akci. Jak racionální, verbální reakce dospělého na předvádění, tak pokusy povzbudit dospívajícího, aby se vrátil k racionálnímu, verbálnímu režimu, jsou obvykle neúčinné. Dramatický způsob více odpovídá jazyku jednání. Ve skutečnosti, když je předvádění "přeloženo" do herecké podoby, je výsledkem často účinná forma komunikace a terapie."

zahraničí se objevuje silnější orientace na žáka a interaktivní prvky výuky. V Českém prostředí poskytuje organizace Člověk v tísni projekt JSNS - Jeden svět na školách, který se snaží poskytnout pedagogům a výchovným specialistům prostředky (materiály a školení), jak aktivizovat žáky v občansko-sociálních tématech a pracovat s nimi formou filmů, nebo i her (JSNS: Jeden svět na školách. In: jsns.cz).

V následující tabulce uvádí McCrindle (McCrindle, 2018, s. 17) porovnání mezi specifiky zapojení boomers (generace narozená mezi 1945 a 1965) a generací Z přístupem v systému učení⁴:

Efektivní zapojení	
Boomers	Generace Z
Verbální >	> Vizuální
Sed' a poslouchej >	> Vyzkoušej a pozoruj
Učitel >	> Facilitátor
Obsah (co) >	> Proces (jak)
Orientace na kurikulum >	> Orientace na žáka
Zkoušky se zavřenými knihami >	> Svět s otevřenými knihami

Obrázek 2: Efektivní zapojení generace Z v systému učení

4.1 Dramaterapie v sociálních službách

Paradivadelní přístupy už byly uklizovány v několika sociálních službách a organizacích, které se podílejí na prevenci proti sociálně-patologickým jevům.

⁴ Vlastní překlad z anglického originálu.

Podle Valenty (Valenta a kol., 2021) lze dramaterapii provádět s klienty ambulantní a pobytovou (klinickou) formou.

V **ambulantní formě** se s ní můžeme setkat jako s nosným, terapeuticko-formativním postupem, využívaným v občanských sdruženích, neziskových organizacích, speciálních škol, denních center, denních center i vlastní praxe. **Klinická forma** práce se setkává s dramaterapeutické intervencí spíše jako s komplementární (čili doplňkou) terapií, která sekunduje zavedené přístupy. Valenta také rozlišuje dramaterapeutické lekce v **denních sanatoriích a stacionářích** (po reformě psychologické institucionální péče v České republice Kluby duševního zdraví), kde se zaměřuje obvykle na lidi s neurózami a psychotickou zkušeností. Dramaterapie zde hraje vůdčí roli stěžejních psychoterapeutických aktivit.

Organizace s dramatickými zkušenostmi

Zatím nebylo provedeno v České republice rozsáhlejší šetření o tom, kolik terapeutů a sociálních pracovníků v rámci svého působení v sociálních službách poskytuje svým klientům možnosti dramaterapeutických aktivit, avšak obecně se předpokládá, že počet těchto pomáhajících profesionálů není velký. Dramaterapie je v metodikách organizací, či oficiálně prezentovaných nástrojích organizací, zmiňována jen zřídka, ale přece je možné najít některé:

Sdružení D

Nezisková organizace z Olomouce se specializuje na vzdělávací dramatické techniky pro mládež a dospělé. Nabízí zážitkovou pedagogiku a lektorství pro školy, školní kolektivy a komunity. Významně se u toho podílí na preventivní působení na mládež v Olomouckém kraji (Sdružení D. In: sdruzenid.cz).

P-Centrum

Spolek v Olomouci, který poskytuje sociální služby v rámci terapie, adiktologie a prevence. Soustřeďuje se na mladé lidi, rodiny a děti, přičemž ve svých metodách používají uměleckých a dramatických prostředků. V rámci své preventivní práce pořádají výstavy (P-Centrum. In: p-centrum.cz).

Čtyřlístek

Ústavu sociální péče z Ostravy vytvořil herecký sbor ze svých chovanců, jako součást terapeutických a socializačních aktivit pro stejnojmenné amatérské divadlo (Čtyřlístek Ostrava. In: ctyrlistekostrava.cz).

Tripitaka, o.s.

Toto sdružení realizovalo v roce 2014 projekt “První úspěch”, který spojuje divadlo, sociální práci a vzdělávání za účelem sociálního, pracovního a psychologického poradenství. Cílovou klientelou byli mladí lidé (16-26) z ústavní výchovy. Výsledným produktem projekty bylo získání kreativních dovedností v rámci herectví a tvůrčího psaní, a inscenace společně se spolu-autorstvím na závěrečné hře, která nesla náměty ze života klientů bez biologických rodin (Tripitaka Z.S. In: tripitaka.cz). Projekt také vytváří pracovní místa na hereckých pozicích. Po této zkušenosti Tripitaka zařadila do repertoáru další dramatické projekty s klienty (např. Samodiva).

5. Cíl výzkumu

Tato práce navazuje na Absolventskou práci *Dramaterapie s mladistvými* (Gerhard, 2022), která se soustředila na analýzu odborných publikací a prozkoumání fenoménu dramaterapie. Tato práce tento proces revidovala a zaměřila se na toto téma pomocí konkrétních souvislostí a propojení jak tématu dramaterapie, tak tématu sociální práce s mladistvými.

V teoretické části práce přineslo studium odborné literatury uvědomění mnohých paralel mezi vybranými tématy, jež pro účely této práce odůvodňují relevanci snahy o jejich propojení obou disciplín.

Empirická část práce cílí na zmapování prostředí pomáhajících profesionálů, jež pracují s mládeží a jejich pohled na dramaterapii. V tomto procesu zjišťuje, s jakými potřebami mládeže se nejčastěji setkávají a zdali vnímají jisté trendy v jejich potřebách, jaké jsou specifika práce s mládeží (jako podskupinou cílové skupiny mládeže). Práce se snaží získat informace o tom, jak tito odborníci reflektují na dosavadní stav a metody v sociálních službách, jaká forma vzdělávání pro ně byla neúčinnější a kde vidí mezery v systému poskytovaných služeb. Samotnou dramaterapii se práce snaží prozkoumat z pohledu odborníků v sociálních službách a zjistit, jaká je jejich familiarita s metodami, cíly a dostupností vzdělávání, či jestli byli sami vzděláváni v dramaterapeutických metodách a sami je využívají. Na základě těchto odpovědí se práce snaží nalézt a pojmenovat limity v zapojení dramaterapie do praxe sociální práce.

5.1 Metody výzkumu

Pro zjištění výše uvedených informací bylo využito výzkumného šetření s využitím dotazníku.

Z možností dotazníků jsme se přiklonili k polostrukturovanému dotazníku, který využívá otevřené a polouzavřené otázky. Otevřené otázky v dotazníku jsou výhodné v možnostech participace respondentů na získávání dat. Jejich nevýhoda tkví v komplikovanějším vyhodnocování. V některých případech mohou otevřené otázky respondenty odradit od jejich vyplňování, proto dotazník používá i polouzavřené otázky výčtového a škálového typu, který stimuluje rozhodovací proces výčtem odpovědí, na

keré lze reagovat a doplňovat v otevřených otázkách, a nutností preference důležitosti některých oblastí (početně omezený výběr z možností).

Dotazníky mohou mít tištěnou i elektronickou podobu, přičemž elektronické dotazníky jsou díky digitalizaci stále populárnější metodou sociálních průzkumů. Většinou se vybírá taková podoba, která vyhovuje respondentům a odpovídá snaze výzkumníka maximalizovat dosah dotazníku a stimulovat jeho co nejvyšší návratnost. V návratnosti dotazníku hraje roli formulace otázek, vizuální atraktivita, délka, prezentace dotazníku i celého výzkumu (Hendl, 1999).

5.1.1 Výběr vzorku

Jako výzkumný vzorek byli pro účely práce vybráni odborní pracovníci, poskytující sociální a aktivizační činnosti cílové skupině mladistvých v sociálních službách. Naším záměrem bylo touto definicí pokrýt jednak sociální pracovníky, tak pracovníky v sociálních službách a další specialisty (jako je metodik prevence, terapeut, aktivizační pracovník, ect.), kteří se podílejí na poskytování služeb. Respondenty výzkumu jsme proto definovali jako „poskytovatele sociálních a aktivizačních služeb“, čímž jsme se snažili zahrnout výše zmíněný výčet pomáhajících profesionálů. Pro výběr tohoto vzorku respondentů existují následující argumenty:

- Účelem naší práce je jak mapování potřeb klientů, tak zapojení dramaterapie do poskytování sociálních služeb cílové skupiny, proto by bylo neefektivní výzkumný vzorek určit jako klienty těchto služeb.
- Zkušenosti pomáhajících specialistů v sociálních službách pocházejí ze zpracované a mnohaleté zkušenostní základny profesionální praxe, které dokáže lépe reflektovat nejen na aktuální potřebu klientů, ale i na její vývoj a proměnu v čase.
- Zároveň je třeba reflektovat na vzájemný vztah zakázky a potřeby klienta. Zakázka, s níž klient do sociálních služeb často přichází, může být skrytá, nevědomá, či zkrátka proměnlivá, kterak se vyvíjí klientova situace a nalézají se další překážky a limity v práci (Matoušek et al., 2005).

Práce se tedy místo dotazování samotných klientů uchyluje k reflektované zkušenosti praktiků pomáhajících profesí jako nejlepším možným zdroji informací, který má naplnit všechny cíle práce.

Výzkumný vzorek byl územně limitován na Olomoucký kraj, ve kterém se výzkumu zúčastnilo 40 respondentů ze státního a neziskového sektoru, a pouze ty pracovníky, kteří mezi své klienty zahrnují i skupinu mladistvých (15-18 let).

5.1.2 Dotazník

Dotazník byl po předchozím kontaktu pomocí emailu rozeslán elektronicky mezi respondenty v sociálních službách a neziskových organizacích pracujících s mládeží v Olomouckém kraji. Většinový podíl otázek byl výčtového, výběrového i škálového typu, a dotazník byl rozdělen celkem do tří částí:

První část dotazníku se soustřeďovala na sběr demografických údajů o respondentech, cílící na roli respondenta při práci s cílovou skupinou, délku praxe, a územní/kulturní hledisko poskytování služeb (kde a se kterými komunitami respondent pracuje).

Druhá část dotazníků byla koncipována jako soustava otázek, která má mapovat potřeby cílové skupiny mládeže, specifika potřeb a práce s mladistvými a reflexi na stav sociálních služeb.

Třetí část výzkumu měla za úkol zjistit, zdali a jakou mají respondenti zkušenost s dramaterapií, co o ní vědí a jak se orientují v možných materiálech, ze kterých by se mohli dozvědět více informací o tomto způsobu práce. Zároveň se ptá na limity uplatnění dramaterapie do praxe.

Dotazník byl formulován a rozeslán v digitální podobě, a to pomocí platformy Google Forms (Google Formuláře), která poskytuje rychlou zpětnou vazbu, možnosti snadného vyplňování a esteticky stimulující formu dotazníku. Pro zvýšení návratnosti a ochranu osobních údajů dotazník nepožaduje uvedení emailové adresy respondentů. Zároveň byli respondenti seznámeni s etickým zpracováním údajů a možnosti požádat o doručení výsledků výzkumu a vlastních odpovědí.

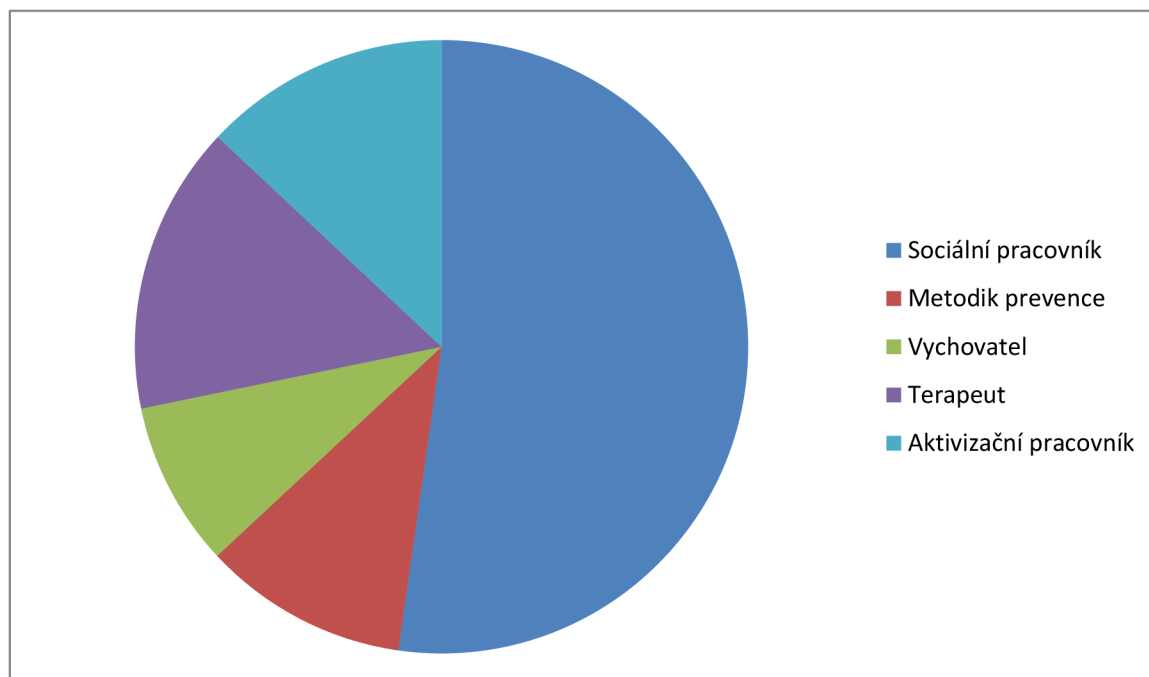
6. Výsledky výzkumu

6.1 Demografie respondentů

Data z demografické části výzkumu (otázka 2, viz. příloha) uvádějí, že dominantní skupinou respondentů jsou profesionálové, kteří se identifikují jako sociální pracovníci (více než polovina). Další nejčastější pozici zastávali terapeuti, aktivizační pracovníci, metodici prevence a vychovatelé. Otázka na roli respondenta při práci s cílovou skupinou byla otevřená, aby dovolovala respondentům reflektovat na kumulaci rolí a povinnosti, které v případě své práce zastávají, např.: zastávají roli vychovatele i sociálního pracovníka ve výchovném ústavu, nebo terapeuta a zároveň metodika prevence v rámci sociálně aktivizační služby.

Pozice	Sociální pracovník	Metodik prevence	Vychovatel	Terapeut	Aktivizační pracovník
Absolutní četnost	24	5	4	7	6
Relativní četnost (%)	52,2%	10,8%	8,7%	15,2%	13%

Tabulka 1: Četnost profesních rolí respondentů

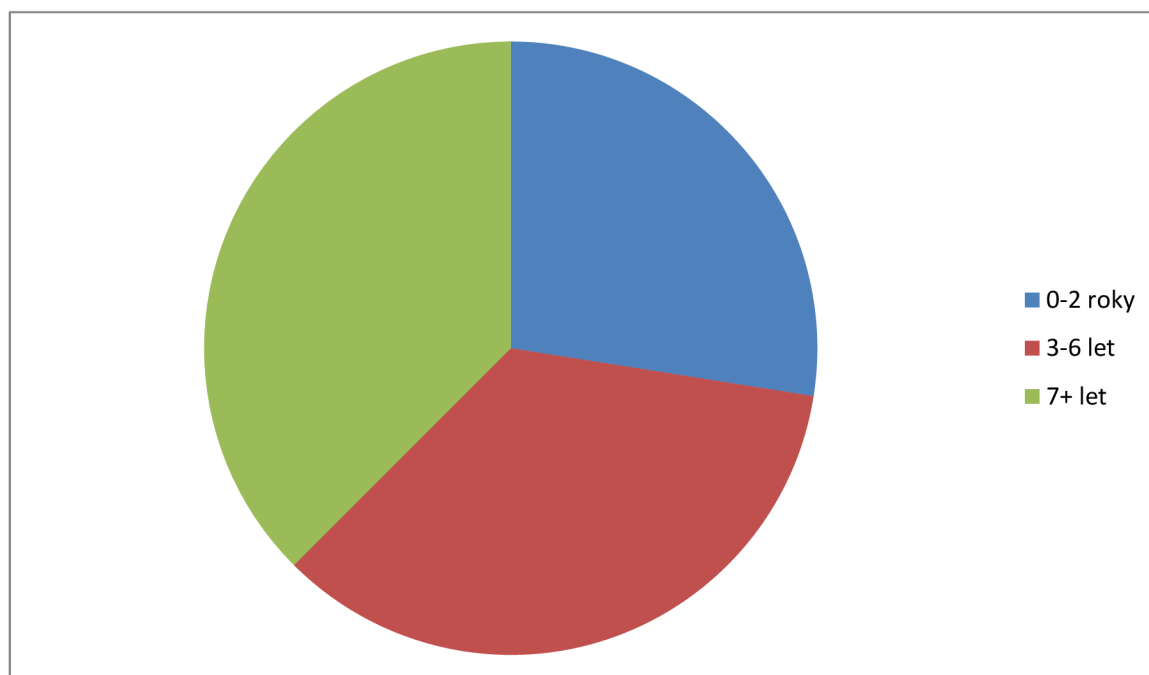
Obrázek 3: Graf podílu profesních rolí respondentů

Zkušenosti respondentů byly měřeny podle doby jejich praxe při práci s cílovou skupinou (otázka 3). Na základě získaných dat byli pracovníci rozděleni celkem do tří kategorií, aby bylo možné rozlišit začínající a nové pracovníky, od zkušenější, a těch, kteří s cílovou skupinou pracují již řadu let, a můžeme o nich předpokládat, že nasbírali množství zkušeností a prošli si institucionálními změnami a trendy, které jsou popsány v teoretické části práce. Vytvořené kategorie jsou tyto:

- 0-2 roky praxe, novější pracovníci
- 3-6 let praxe, zavedení pracovníci
- 7+ let praxe, zkušení pracovníci

Pozice	Novější pracovníci (0-2)	Zavedení pracovníci (3-6)	Zkušení pracovníci (7+)
Absolutní četnost	11	14	15
Relativní četnost (%)	27,5%	35%	37,5%

Tabulka 2: Četnost doby výkonu praxe

Obrázek 4: Graf doby praxe

Nejčastějšími respondenty výzkumu jsou pracovníci, kteří vykonávají praxi s cílovou skupinou již více, než 7 let, kdy se rozsah se pohyboval od 7 do 33 let praxe. Další největší skupinou mezi respondenty byli pracovníci s praxí ve výši 3-6 let, mezi kterými byly odpovědi vcelku rovnoměrně rozložené, nejčastějším uváděným údajem však byla doba praxe 3 roky (7 ze 14 respondentů). Nejmenší procentuální podíl respondentů byl v nejmladší kategorii pracovníků, u kterých byla nejnižší uvedená hodnota 2 měsíce, až 2 roky.

Poslední otázka (otázka 4) sloužila ke geografickému vymezení výzkumu. Respondenti, kteří uváděli praxi jinde, než v Olomouckém kraji, byli z výzkumu vyřazeni. Zrovna tak byli vyřazeni ti respondenti, kteří uváděli práci s mladistvými z jiných cílových skupin z důvodu, jež již byly zmíněny ve vymezení pojmů.

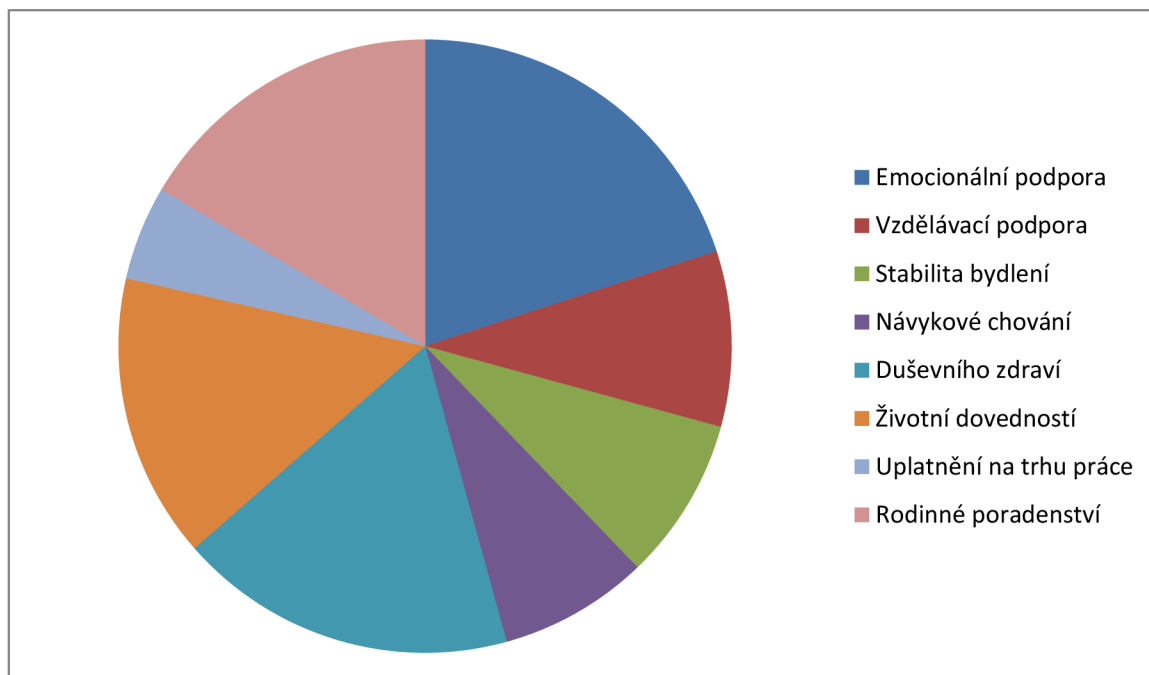
Jako demografickou otázku můžeme vnímat i první otázku sekce mapování potřeb (otázka 5). Z výzkumu byli vyřazeni ti respondenti, kteří uváděli věkové kategorie svých klientů neobsahující věkové rozmezí skupiny mladistvých (15-18 let).

6.2 Mapování potřeb dospívajících a reflexe služeb

Začátek mapovací sekce výzkumu začíná otevřenou otázkou na demografický popis klientů (otázka 5). Kromě výše uvedeného účelu měla otázka zároveň kontrolní charakter, jedná se o možnost pro zapsání první volné asociace respondentů při zmínce tématu klientské skupiny. V odpovědích na tuto otázku se nejčastěji objevovaly témata ústavní výchovy, tíživé rodinné situace a emocionálně-psychologických problémů (konflikt s autoritami, rizikové chování, psychologické diagnózy). Výsledky korespondují s uvedenými specifickými riziky cílové skupiny podle Matouška (Matoušek et al., 2005). Většina respondentů uváděla obě pohlaví. Ze 40 respondentů celkem 26 respondentů zodpovědělo otázku socio-ekonomického zázemí, z toho 18 uvedlo, že se věnuje práci s nízkorozpočtovými rodinami, lidmi ohroženými chudobou, nebo ze slabšího socio-ekonomického zázemí.

Potřeby cílové skupiny byly měřeny pomocí polouzavřené otázky výčtového typu (otázka 6). Tento seznam možných oblastí podpory byl vytvořen na základě odborné literatury (Matoušek et al., 2005, Sobotková a kol., 2014, Macek, 2003, Lacinová a kol., 2018). Konkrétně se jednalo o emocionální podporu, která zastupuje základní terapeutické a

aktivizační činnosti v rámci prevence rozvoje vážnějších duševních obtíží; vzdělávací podporu, kam můžeme zařadit doučování, příprava na vyučování, přijímací zkoušky; stabilitu bydlení, tedy zajištění základních životních potřeb, jako je domov, jídlo, ošacení, školní potřeby a ekonomická stabilita domácnosti; poradenství v oblasti zneužívání návykových látek/návykového chování, zahrnující rizikové jevy jako užívání tabákových výrobků, pití alkoholových nápojů, substančních drog, nebo návykovost na sociální sítě, či počítačové hry; podporu v oblasti duševního zdraví, kam řadíme specializované terapeutické a psychoterapeutické aktivity, obvykle s profesionály, které zmírňují dopady už projevených duševních obtíží; rozvoj životních dovedností, kdy pod tuto kategorii řadíme jakékoliv další schopnosti a dovednosti, které mohou klientům pomoci v každodenním životě - finanční poradenství, pomoc při cestování hromadnou dopravou, plánování, ect; přípravu pro uplatnění na trhu práce, kam můžeme řadit spolupráci s úřadem práce, pomoc v orientaci na trhu práce, kariérní poradenství, nácvik interview; a rodinné poradenství, které cílí na práci s cílovou skupinou v rámci rodinného kolektivu, posilování rodinných vazeb, mediace a další.

Obrázek 5: Graf oblastí podpory

Nejdominantnější byly podle respondentů potřeby emocionální (23,3%), duševní (20,8%) a rodinné (19,2%) podpory. Těsně za nimi následovala podpora životních dovedností (17,5%) a pomoc při vzdělávání (10,8%). Stabilitu bydlení (10%), poradenství v oblasti

návykových látek a chování (9,2%) a uplatnění na trhu práce (5,8%) viděla jako hlavní potřebu podpory pro cílovou skupinu mládeže minorita respondentů.

Respondenti mohli z výčtu vybrat až tři oblasti podpory, které byly podle nich nejdůležitější. Četnost odpovědí byla tedy navýšena ze 40 na 120.

Oblast podpory	Emocionální	Vzdělávací	Stabilita bydlení	Návykové chování
Absolutní četnost	28	13	12	11
Relativní četnost (%)	23,3%	10,8%	10%	9,2%
Oblast podpory	Duševní	Životní dov.	Uplatnění na tr.	Rodinné
Absolutní četnost	25	21	7	23
Relativní četnost (%)	20,8%	17,5%	5,8%	19,2%

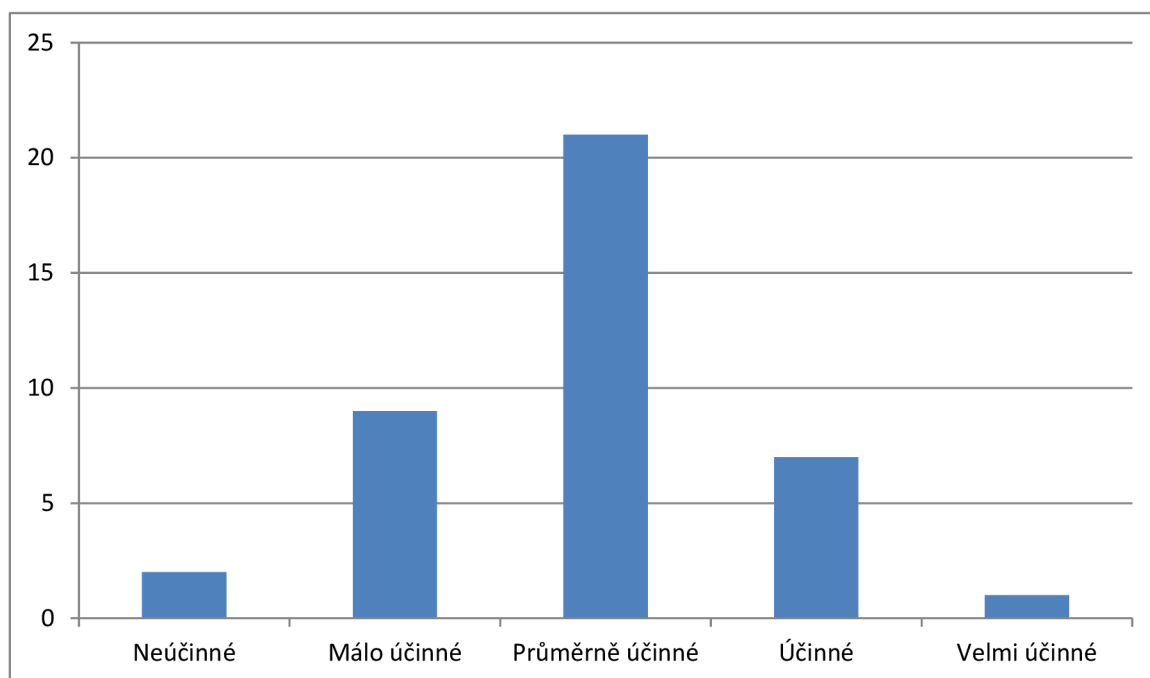
Tabulka 3: Četnost respondentů v oblastech podpory

Dvěma otevřenými otázkami (otázky 8-9) byli respondenti vyzváni k adresování specifík mladistvých (mezi 15 a 18 rokem života) a zdali zaznamenali nějaké specifické trendy v jejich potřebách při své práci s mládeží.

Mezi respondenty se nejčastěji opět ozývalo téma emocionální podpory. Pracovníci reflektují velkou míru stresové zátěže z výběru středních škol a plánování budoucnosti. Často je zmiňovaný negativismus v sebehodnocení mladistvých a nižší resilience (stresovou odolnost). Respondenti vnímají velké mezery ve schopnostech mladistvých orientovat se nejen v nárocích společnosti, ale i ve vlastních tužbách a přáních. Společnost dospělých lidí podle respondentů často neumí reflektovat a podpořit mladé lidi tak, jak by bylo potřeba. Další často zmiňovanou tématikou bylo budování identity, partnerských vztahů a sociálních kontaktů mimo digitální prostředí a nedostatečný zájem rodičů. Respondenti vidí pozitiva při práci s mladistvými v jejich schopnosti reflektovat své problémy a pocity, umějí přemýšlet a verbalizovat své potřeby.

Po otázkách směřujících na zmapování potřeb mladistvých byly uvedeny dvě polo-uzavřené otázky, ve kterých byli respondenti požádáni o bodové hodnocení celkové účinnosti současných metod práce (otázka 7) a ohodnocení reflexe systému na specifické potřeby klientů z etnických a sexuálních menšin (otázka 10).

Většina respondentů uvádí své dosavadní metody práce jako průměrně účinné, přičemž mírně vyšší část se přiklání spíše k negativním odpovědím, spíš než pozitivním.

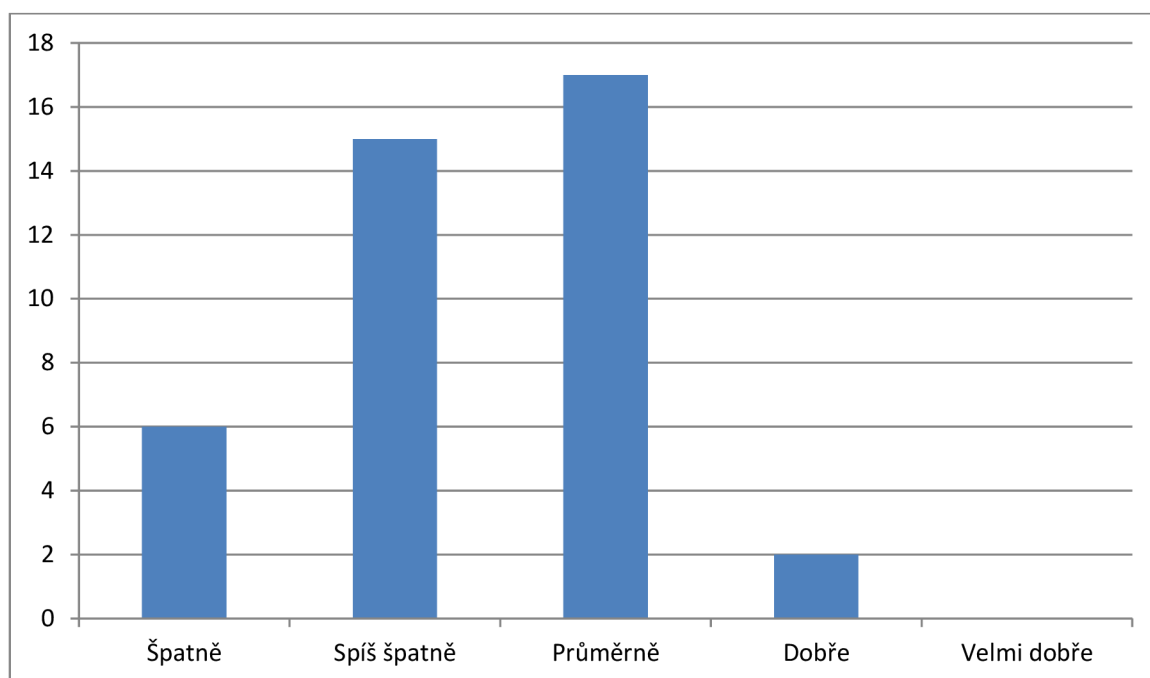

Obrázek 6: Graf reflexe na současné metody práce

Účinnost	Neúčinné	Málo účinné	Průměrně účinné	Účinné	Velmi účinné
Absolutní četnost	2	9	21	7	1
Relativní četnost (%)	5%	22,5%	52,5%	17,5%	2,5%

Tabulka 4: Četnost účinnosti metod

V otázce ohledně inkluze při práci se sexuálními a etnickými menšinami (otázka 10) použil jednotlivci z řad respondentů hodnotili dosavadní práci systému s těmito skupinami lépe, než průměrně. Drtivá většina respondentů hodnotila negativně. Respondenti u otevřených otázek často poukazovali na LGBTQ+ témata (řešení s klienty otázek genderu a sexuality), nebezpečí digitálního prostoru, nebo připravenost pracovat s cizinci (množství ukrajinských rodin, jež z domoviny vyhnala válka).

Tabulka 5: Systémová reflexe specifík menšin

Reflektuje...	Špatně	Spíš špatně	Průměrně	Dobře	Velmi dobře
Absolutní četnost	6	15	17	2	0
Relativní četnost (%)	15%	37,5%	42,5%	5%	0%

Tabulka 6: Četnost systémové reflexe menšin

Poslední otevřená otázka se ptala na užitečné formy vzdělávání, které respondenti vnímají jako nejvíce prospěšné pro jejich nynější praxi (otázka 12). Většina respondentů zmiňovala krom formálního vzdělávání kurzy a semináře, kterých se zúčastnili, případně terapeutické výcviky. Zhruba každý třetí respondent zmínil, že velkým přínosem mu byla vlastní praxe, přičemž jen málo respondentů zmiňovalo studium literatury.

6.3 Zapojení dramaterapie

Ve výčtových otázkách třetí části dotazníku se respondenti vyjadřují k povědomí o dramaterapii, svým zkušenostem a možným překážkám, které vidí v pro její zapojení do své praxe.

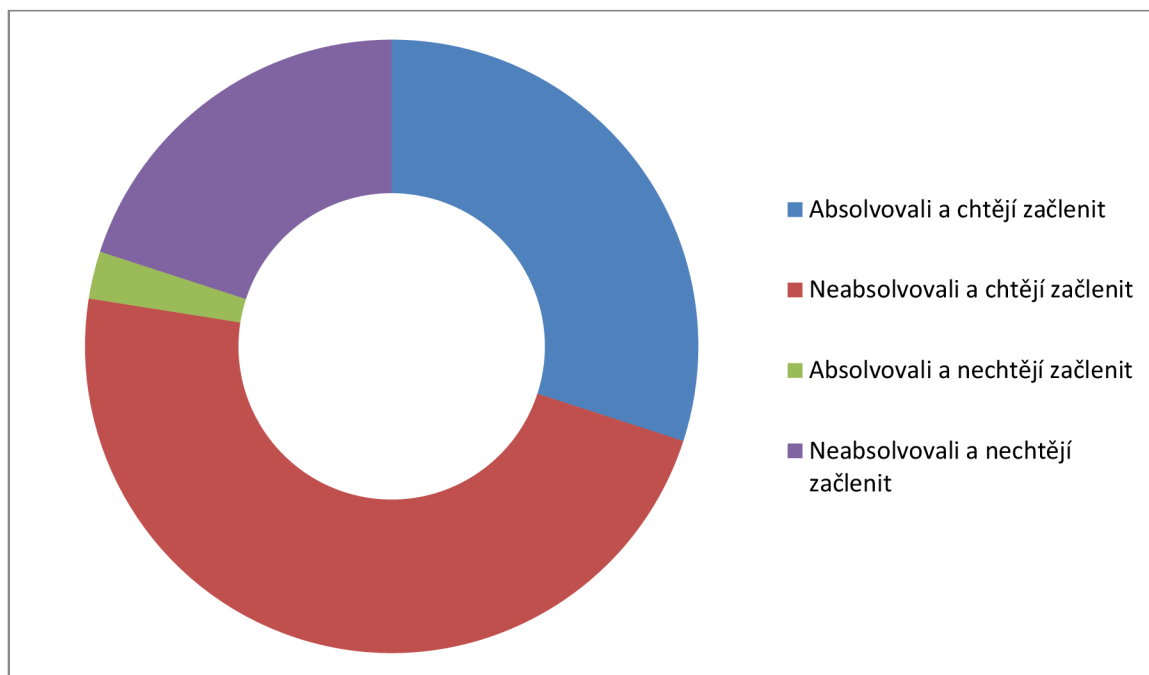
Všichni respondenti dokázali vlastními slovy popsat elementární charakteristiky dramaterapie (otázka 13). Objevovaly se obecné definice podobné takové, jež v odborné literatuře uvádí Jennings (2014), spojující divadelní a dramatické činnosti a terapeutický záměr. Časté bylo i výjmenování konkrétních aktivit, jako „hraní rolí“, nebo „terapeutické hry“.

V další otázce byli respondenti vyzváni, aby vybrali z uvedených možností přínosy dramaterapie pro svou práci (otázka 14). Respondenti uváděli největší přínosy dramaterapie ve vyjádření a zpracování emocí, řešení traumat a nepříznivých životních zkušeností a podporu kreativity a sebeúcty. Data byla plynule rozprostřena mezi jednotlivé cíle dramaterapie, mnoho respondentů uvádělo všechny výše zmíněné. Jistá část respondentů uvedla, že má zkušenosti s dramaterapií formou výcviku, nebo vzděláváním v rámci dramaterapeutických metod a přístupů (otázka 15). Celkem se jednalo o 14 respondentů.

Zároveň, většina respondentů by se přikláněla k tomu, že by měla zájem o zájem o školení ohledně začlenění dramaterapie do své práce s dospívajícími (otázka 16). Téměř všichni respondenti, kteří uvedli, že už vzdělávání na poli dramaterapie absolvovali, odpovídali na otázku dalšího vzdělávání kladně.

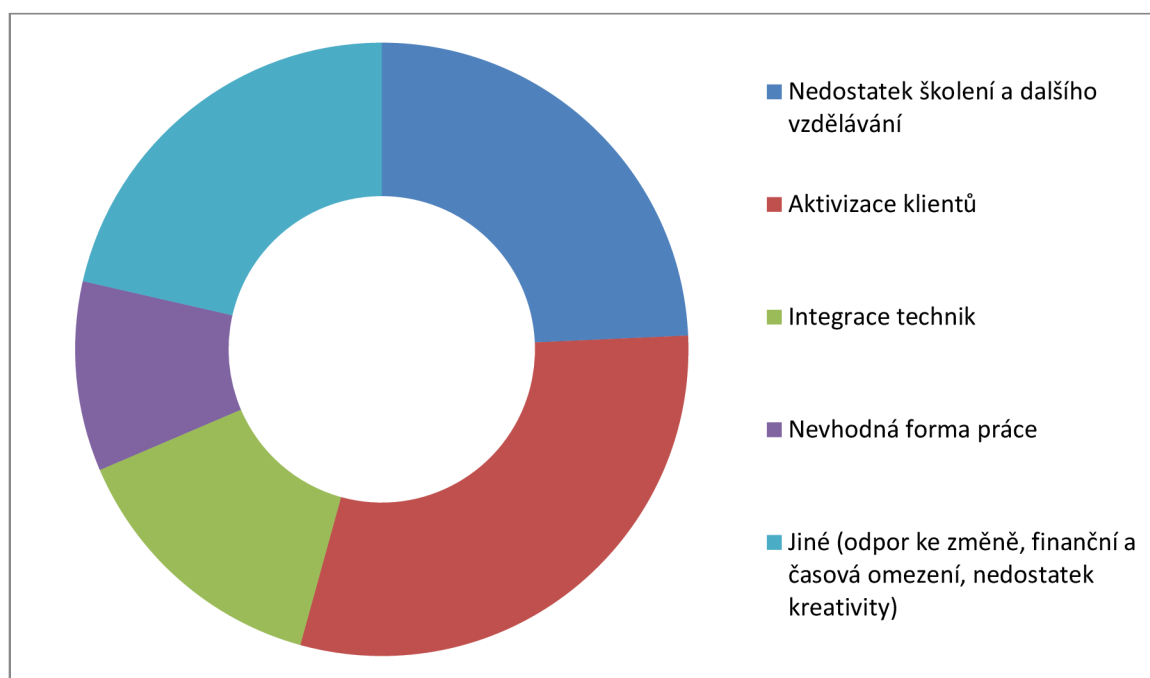
Zkušenost s dramaterapií	Ano	Ne
Absolutní četnost	13	27
Relativní četnost (%)	32,5%	67,5%
Začlenění do praxe	Ano	Ne
Absolutní četnost	31	9
Relativní četnost (%)	77,5%	22,5

Tabulka 7: Četnost zkušenosti a zapojení dramaterapie

Obrázek 7: Graf zkušenosti a zapojení dramaterapie

Ve výčtových otázkách třetí části dotazníku se respondenti vyjadřovali k překážkám, které vnímají v zapojení dramaterapie do své praxe (otázka 18). Odpovědi ukázaly, že respondenti pokládají za jednu z největších překážek obavy ze zapojení klientů a jejich aktivizaci pro dramaterapeutické aktivity (30%). Další respondenti argumentovali nedostatkem dramaterapeutického materiálu, který by byl zpracován přímo pro sociální pracovníky do reálných projektů, které by mohli využít, nebo školení, které by nabízelo nástroje a informace, jak s touto metodou zacházet (24,3%). Dále respondenti uváděli integraci dramaterapie do sociální práce, jako jednu z překážek, která brání ve více rozšířeném užívání této metody (14,3%). Část z respondentů uváděla v kontextu otevřených otázek, že vykonávají příliš odlišnou formu práce na to, aby mohli dramatické metody zapojit do své praxe (10%). Mezi kategorií jiné patří nedostatek financí pro zavádění nových projektů a přeměnu metodik, a nedostatek času při práci s klienty na dramatické aktivity. Ojediněle se objevovaly také obavy ze změn, vnitřní nastavení a nedostatek kreativity. Pár respondentů také uvedlo, že dramaterapeutické metody užívají bez potíží, jednalo se však o jednotlivce. Bylo možné vybrat více odpovědí zároveň. Absolutní četnost je tedy zvýšená z 40 na 70 odpovědí celkem.

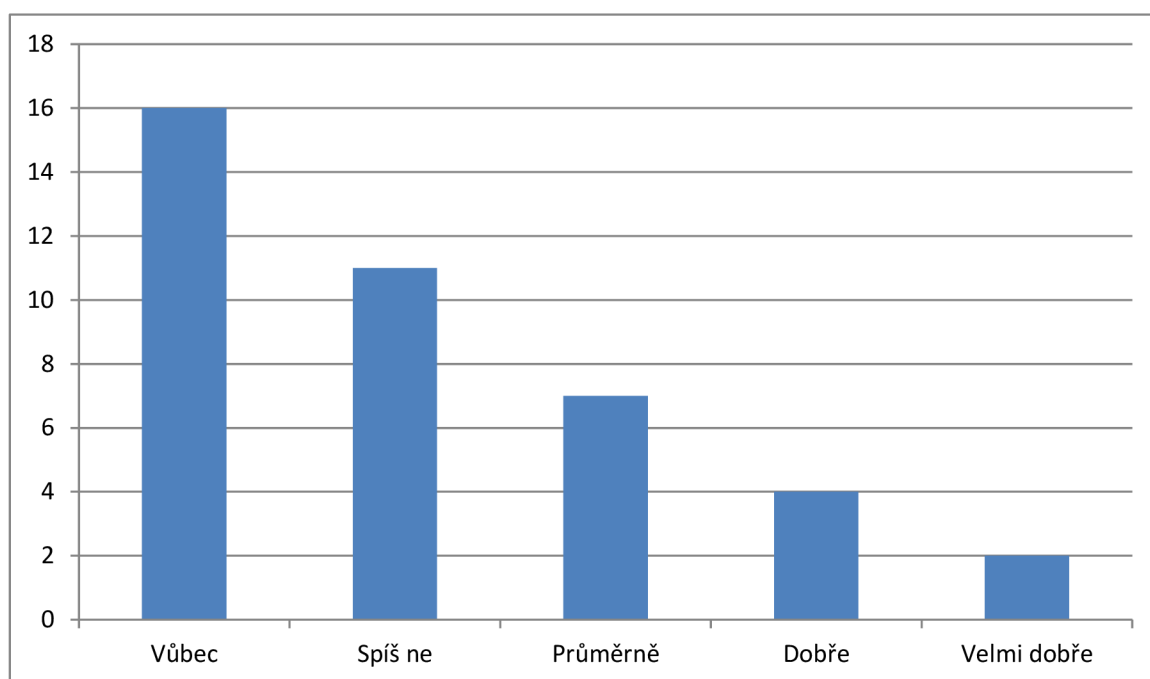

Obrázek 8: Graf limitů zapojení dramaterapie

Limit	Školení a vzdělávání	Aktivizace klientů	Integrace technik	Forma práce	Jiné
Absolutní četnost	17	21	10	7	15
Relativní četnost (%)	24,3%	30%	14,3%	10%	21,4%

Tabulka 8: Četnost limitů

Další otázka zjišťovala, jak respondenti reflektují svou familiaritu s materiály dramaterapie (otázka 17) a zda vědí, jakou literaturu (případně výcviky a kurzy) v rámci dramaterapie odborná veřejnost a školitelé nabízejí. Většina respondentů uvedla, že nejsou vůbec seznámeni s dostupností zdrojů a odborníků na téma dramaterapie ohledně práce se svou cílovou skupinou a známost dramaterapie na trhu vzdělávání v sociální práci je tedy reflektována respondenty negativně.

Obrázek 9: Graf obeznámenosti vzdělávání

Obeznámen...	Vůbec	Spíš ne	Průměrně	Dobře	Velmi dobře
Absolutní četnost	16	11	7	4	2
Relativní četnost (%)	40%	27,5%	17,5%	10%	5%

Tabulka 9: Četnost obeznámenosti vzdělávání

7. Shrnutí hlavních zjištění

Pomáhající profesionálové, poskytující aktivizační a sociální služby mládeži a mladistvým lidem, vnímají jako nejhlavnější komoditu v naplňování potřeb svých klientů terapeutickou pomoc. Zároveň si všimají nedostatku pracovníků, kteří by byli schopni tuto pomoc poskytovat.

Ačkoliv dramaterapie je viděna jako užitečná metoda práce, jež odpovídá současným potřebám cílové skupiny mladistvých, není využívána. Respondenti vidí překážky v nedostatku vzdělávacích příležitostí na toto téma, aktivizaci klientů a implementace teorie dramaterapie do paradigmat sociální práce. Většina z respondentů by však vítala vzdělávání v oblasti užití dramaterapeutických metod při práci s mladistvými, přičemž nejlépe reflektované formy vzdělávání jsou semináře a kurzy. Jejich pohled na fungování dosavadních metod a systému sociálních služeb je spíše vlažný, ba negativní, pokud se jedná o nové trendy a nakládání se specifickými potřebami menšin.

7.1 Diskuze nad výsledky

Naše zjištění naznačují, že dramaterapie má potenciál poskytovat důležitou terapeutickou pomoc mladistvým a mládeži, kteří čelí různým sociálním výzám. Avšak několik klíčových otázek a aspektů vyžaduje další diskuzi.

Integrace dramaterapie do sociální práce

Z našeho studia odborné literatury a rešerše zdrojů usuzujeme, že zatím neexistuje přesvědčivá iniciativa, která by dokázala zprostředkovat dramaterapii pro účely sociální práce a přibližovat jí sociálním pracovníkům jako atraktivní a užitečnou metodu práce s cílovou skupinou. Toto zjištění poukazuje na potřebu popularizace nových a expresivních přístupů v sociální práci. Diskuse by se měla soustředit na způsoby, jak podpořit a motivovat pracovníky sociálního sektoru k získání vzdělání v oblasti dramaterapie a na způsoby integrace dramaterapie do existujících programů sociální práce.

Potřeby mladistvých a role dramaterapie

Náš výzkum ukázal, že sociální-terapeutické aktivity byly identifikovány jako nejčastěji zmiňovaná sféra potřeb mladistvých. To znamená, že potřeby cílové skupiny jsou v mnoha ohledech konzistentní s cíli dramaterapie. Diskuse by měla dále zkoumat, jakým způsobem může dramaterapie přesně naplňovat tyto potřeby a jaký je její potenciál pro podporu emocionálního, sociálního a psychologického rozvoje mladých jedinců.

Překážky a výzvy v uplatnění dramaterapie

Respondenti z našeho výzkumu vyjádřili obavy ohledně nezdaru aktivizace klientů a integrace dramaterapie do paradigmat sociální práce. Toto jsou klíčové výzvy, které brání širšímu využití dramaterapie v sociálním sektoru. Diskuse by měla zkoumat, jakým způsobem tyto překážky mohou být překonány, a jaký je potenciál dramaterapie pro podporu sociální práce s mladistvými.

Vzdělávání a odborný rozvoj

Naše zjištění ukazují, že respondenti projevují zájem o vzdělávání v oblasti dramaterapie. Diskuse by měla dále zkoumat, jak by mohla být vytvořena a posílena vzdělávací infrastruktura pro pracovníky sociálního sektoru, aby získali dovednosti a znalosti v oblasti dramaterapie. To by mohlo zahrnovat vytváření kurzů, seminářů a odborných certifikací, které vyžadují kooperaci sociálních pracovníků a dramaterapeutů.

Závěr

V rámci naší bakalářské práce jsme se zaměřili na zmapování teoretického a praktického rámce uplatnění dramaterapie do nástrojů sociálních pracovníků pro potřeby jejich práce s mladistvými. Na základě provedeného dotazníkového šetření jsme získali důležité poznatky týkající se vnímání potřeb cílové skupiny a role, kterou může hrát dramaterapie v naplňování těchto potřeb, které pomáhající profesionálové vnímají a jsou si vědomi, že dramaterapie jim může být užitečným nástrojem.

Terapeutická pomoc se ukazuje být za klíčovým prvkem v poskytování podpory mladistvým klientům. Toto potvrzuje významný potenciál dramaterapie, která může poskytnout prostor pro emocionální a sociální růst mladistvých, a přispět tak ke zlepšení jejich kvality života. S možností nácvičku rolí, bezpečném prozkoumávání emocionality a exprese nabízí dramaterapie mnoho nástrojů, které se zdají být přímou odpovědí na mnoho konkrétních potíží, kterým mladiství čelí při objevování vlastní identity a vytváření zdravých zvládacích strategií pro budoucí život pokládány - vytváří hravou a kreativní aktivitu, aktivizuje a umocňuje klienta, který přestává být jen vypravěčem životního příběhu, ale hercem své vlastní legendy. Díky práci s kolektivem dokáže dramaterapie plošně působit na více klientů zároveň, čímž může výrazně pomoci od kapacitních potíží v poskytování sociálně-terapeutických služeb, zároveň podporuje léčivý proces a přirozenou schopnost kolektivu být si sám oporou.

Zároveň jsme zjistili, že existuje nedostatek pracovníků se znalostí dramaterapie, kteří by byli schopni tuto formu práce poskytovat, stejně jako nedostatek odborné literatury, která by etatizovala propojování disciplín sociální práce a dramaterapie. Ve společnosti pomáhajících profesionálů v sociálních službách se zdá se vyskytuje volný prostor ve vzdělávání, do kterého je dramaterapie zvána.

Doufám, že tato práce poslouží pro účel propagace mezioborového dialogu mezi dramaterapeutů a sociálními pracovníky a navede sociální pracovníky k otázce, nakolik bude aktivizace v naší práci prospěšná i nám samotným, a jak moc by byl jiný, expresivní a hravý styl přímé práce s klientem ozdravný pro nás samotné.

8. Seznam zdrojů a literatury

Odborné publikace

1. VALENTA M. 2007. Dramaterapie. 3. vyd. Praha: Grada.
2. VALENTA M. 2021. Dramaterapie. 5. vyd. Praha: Grada.
3. VALENTA M. a kol. 2006. Rukověť dramaterapie a teatroterapie. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
4. Velký sociologický slovník. I. svazek A–O. Praha: Karolinum, 1996.
5. MAJZLANOVÁ K. 2004. Dramatoterapia v liečebnej pedagogike. Bratislava: Iris.
6. MATOUŠEK, O. 2008. Slovník sociální práce. Praha: Portál.
7. MATOUŠEK, O a kol. 2007. Základy sociální práce. Praha: Portál.
8. MATOUŠEK O., KODYMOVÁ P., KOLÁČKOVÁ J. 2005. Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi. Praha: Portál.
9. MATOUŠEK O., PAZLAROVÁ H. 2016. Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků. Praha: Karolinum.
10. SOBOTKOVÁ V a kol. 2014. Rizikové a antisociální chování v adolescenci. Praha: Grada.
11. MATOUŠEK O., a kol. 1996. Práce s rizikovou mládeží: projekt LATA a další alternativy věznění mládeže. Praha: Portál.
12. NAVRÁTIL, Pavel. 2000. Úvod do teorií a metod sociální práce. Brno: Národní centrum pro rodinu.
13. JENNINGS S. 2014. Úvod do dramaterapie. Praha: Jalna.
14. LANGMEIER K., KREJČÍŘOVÁ D. 2006. Vývojová psychologie. Praha: Grada
15. LACINOVÁ L. a kol. 2018. Všichni moji blízcí: Adolescenti a dospělí kolem nich. Brno: MUNI Press.
16. MACEK P. 2003. Adolescence. Praha: Portál.
17. HENDL, J. 1999. Úvod do kvalitativního výzkumu. Praha: Karolinum.

Cizojazyčná literatura

18. JENNINGS S., CATTANACH A., MITCHELL S., Anna CHESNER A., MELDRUM B. 1994. Handbook of Dramatherapy. London: Routledge.

19. JENNINGS S. a kol. 1995. *Dramatherapy with children and adolescents*. London: Routledge.
20. EMUNAH R. 1994. *Acting for real: Drama therapy process, technique, and performance*. New York/London: Routledge/Taylor and Francis.
21. MCCRINDLE M. 2018. *The ABC of XYZ: Understanding the Global Generations*. McCrindle Research [online]. Dostupné online z: https://www.researchgate.net/publication/328347222_The_ABC_of_XYZ_Understanding_the_Global_Generations

Odborná periodika a další odborné zdroje

1. PUNOVÁ M. 2012. "Resilience v sociální práci s rizikovou mládeží." *Sociální práce/Sociálna práca* 2/2012: 90-103. Dostupné online z: https://www.researchgate.net/publication/346631425_Resilience_v_socialni_praci_s_rizikovou_mladezi
2. SHARLAND E. 2005. "Young People, Risk Taking and Risk Making: Some Thoughts for Social Work". *British Journal of Social Work* 36(2): 1-19. Dostupné online z: https://www.researchgate.net/publication/31396598_Young_People_Risk_Taking_and_Risk_Making_Some_Thoughts_for_Social_Work
3. Zákon č.108/2006 Sb. Zákon o sociálních službách. In: *Zakonyprolidi.cz* [online]. [cit. 15.7.2022] Online dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>
4. HENRICH S., WORTHINGTON R. 2021. "Let Your Clients Fight Dragons: A Rapid Evidence Assessment regarding the Therapeutic Utility of 'Dungeons & Dragons'". *Journal of Creativity in Mental Health*. Online dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/15401383.2021.1987367?scroll=top&needAccess=true>
5. Česká Zetka: Generace Z dospěla do produktivního věku. 2018 [online]. In *Ceskovdatech.cz*. Online dostupné z: <https://www.ceskovdatech.cz/clanek/95-ceska-zetka-generace-z-dospela-do-produktivniho-veku/>
6. GERHARD, L. *Dramaterapie s mladistvými* [online]. 2022 [cit. 31.10.2023]. Dostupné z: <https://is.caritas-vos.cz/th/l9cke/>. Absolventská práce. CARITAS - Vyšší odborná škola sociální Olomouc. Vedoucí práce Lenka TKADLČÍKOVÁ.
7. MAJEWSKÁ, P. *Dramaterapie a její využití v praxi* [online]. 2012 [cit. 2023-10-31]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/03jpl1/>. Bakalářská práce. Univerzita

Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Martin Kupka, Ph.D.

8. ŠEBEK, J. Dramatické aktivity v sociální práci s mládeží [online]. 2012 [cit. 2023-10-31]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/03jp1y/>. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce MgA., Mgr. Roman Černík.

Internetové odkazy

1. North American Drama Therapy Asociacion. In: Nadta.org [online]. [cit. 10.7.2022]. Online dostupné z: <https://www.nadta.org>
2. British Association of Dramatherapists. In: Badth.org.uk [online]. [cit. 10.7.2022]. Online dostupné z: <https://www.badth.org.uk>
3. Asociace Dramaterapeutů České republiky. In: adcr.cz [online]. [cit. 10.10.2023]. Online dostupné z: <http://www.adcr.cz/>
4. What do sex workers want? TEDx talks. In: youtube.com [online]. [cit. 12.10.2023]. Online dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=VJRBx0JiM_M&t=3s&ab_channel=TEDxTalks
5. The Power of Addiction and The Addiction of Power. TEDx talks. In: youtube.com [online]. [cit. 12.10.2023]. Online dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=66cYcSak6nE&t=8s&ab_channel=TEDxTalks
6. Statistiky kriminality. In: Policie.cz [online]. [cit. 16.10.2023]. Dostupné online z: <https://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>
7. ETAPA - nízkoprahové zařízení pro děti a mládež. In: Olomouc.charita.cz [online]. [cit. 24.7.2022]. Online: <https://www.olomouc.charita.cz/nase-sluzby/rodiny-a-deti/nzdm/>
8. Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež v Olomouci. In: Podaneruce.cz [online]. [cit. 24.7.2022]. Online dostupné z: <https://podaneruce.cz/centra-sluzby/nzdm-olomouc/>
9. Kontaktní centrum v Olomouci. Podaneruce.cz [online]. [cit. 20.7.2022]. Online dostupné z: <https://podaneruce.cz/centra-sluzby/kontaktni-centrum-v-olomouci/#sluzby>

10. Programy prevence sociopatologických jevů u mládeže a probační programy. In: Socialni-zaclenovani.cz [online]. [cit. 20.7.2022]. Online dostupné z: <https://www.socialni-zaclenovani.cz/oblasti-podpory/rodina-a-socialne-pravni-ochrana-ditete/programy-prevence-sociopatologickych-jevu-u-mladeze-a-probacni-programy/>
11. JSNS: Jeden svět na školách. In: jsns.cz [online]. [cit. 19.10.2023]. Dostupné online: <https://www.jsns.cz/>
12. Sdružení D. In: sdruzenid.cz [online]. [cit. 19.10.2023]. Dostupné online: <https://www.sdruzenid.cz/>
13. P-Centrum. In: p-centrum.cz [online]. [cit. 20.10.2023]. Dostupné online: <https://www.p-centrum.cz/>
14. Čtyřlístek Ostrava. In: ctyrlistekostrava.cz [online]. [cit. 20.10.2023]. Dostupné online: <https://www.ctyrlistekostrava.cz/>
15. Tripitaka Z.S. In: tripitaka.cz [online]. [cit. 20.10.2023]. Dostupné online: https://www.tripitaka.cz/prvni_uspech
16. Tripitaka Z.S. In: tripitaka.cz [online]. [cit. 20.10.2023]. Dostupné online: https://www.tripitaka.cz/prvni_uspech

Seznam tabulek a obrázků

Tabulka 1: Četnost profesních rolí respondentů	33
Tabulka 2: Četnost doby výkonu praxe	34
Tabulka 3: Četnost respondentů v oblastech podpory	37
Tabulka 4: Četnost účinnosti metod	38
Tabulka 5: Systémová reflexe specifík menšin	39
Tabulka 6: Četnost systémové reflexe menšin	39
Tabulka 7: Četnost zkušenosti a zapojení dramaterapie	40
Tabulka 8: Četnost limitů	42
Tabulka 9: Četnost obeznámenosti vzdělávání	43
Obrázek 1: Dramaterapie v paradivadelních systémech	9
Obrázek 2: Efektivní zapojení generace Z v systému učení	27
Obrázek 3: Graf podílu profesních rolí respondentů	33
Obrázek 4: Graf doby praxe	34
Obrázek 5: Graf oblastí podpory	36
Obrázek 6: Graf reflexe na současné metody práce	38
Obrázek 7: Graf zkušenosti a zapojení dramaterapie	41
Obrázek 8: Graf limitů zapojení dramaterapie	42
Obrázek 9: Graf obeznámenosti vzdělávání	43

Přílohy

Dotazník

Dotazník potřeb

pro kvantitativní výzkum na bakalářskou práci "Zmapování potřeb mladistvých pro účely vytvoření dramaterapeutických programů v kontextu sociální práce".

- Tento výzkum má za účel získat data od poskytovatelů sociálních a aktivizačních služeb o cílové skupině a práci s ní.
- Bude se zaměřovat na mapování potřeb a zakázek v rámci práce s cílovou skupinou a využitelností dramaterapie v sociálních službách.
- Dotazník má podobu dotazníku s otevřenými i uzavřenými otázkami.
- Dotazník je anonymizovaný, bez nutnosti vyplňovat emailovou adresu.
- Prosím, nevyplňujte vícekrát.

Zpřístupněná data budou podléhat Základním etickým pravidlům při získávání informovaného souhlasu a publikování výsledků, v souladu s vnitřními předpisy Univerzity Palackého. Zaznamenávání dat bude probíhat elektronicky skrze užívanou platformu Google Formuláře. Odpovědi nebudou medializovány. Statistiky budou k dispozici na požádání respondentů.

1. Udělejte si pohodlí, dotazník není dlouhý, chvílku přes pět minut. Připravení?

Označte jen jednu elipsu.

Ano!

Základní demografické údaje

V této kategorii uveďte prosím následující údaje o své osobě....

2. Jaká je vaše role nebo profese v oblasti sociální/aktivizační práce s dospívajícími? (dobrovolník, pracovník v sociálních službách, sociální pracovník, vychovatel, dramaterapeut atd.)

3. Jak dlouho pracujete s dospívajícími?

4. Ve kterých regionech nebo se kterými komunitami v České republice primárně pracujete?

Mapování potřeb dospívajících

5. Můžete popsat typický demografický profil dospívajících, kterým poskytujete služby (např. věkové rozmezí, pohlaví, socioekonomické zázemí, jejich specifika, jež je odlišují od vrstevníků)?

6. Jaké jsou podle vašich zkušeností nejčastější potřeby dospívajících v sociálních službách v České republice? (Vyberte až tři možnosti)

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Emocionální podpora
- Vzdělávací podpora
- Stabilita bydlení
- Poradenství v oblasti zneužívání návykových látek/návykového chování
- Podpora v oblasti duševního zdraví
- Rozvoj životních dovedností
- Příprava pro uplatnění na trhu práce (návčik interview, atd.)
- Rodinné poradenství
- Jiné: _____

7. Jak hodnotíte celkovou účinnost současných metod při řešení těchto potřeb?

Označte jen jednu elipsu.

1 2 3 4 5

Neú Velmi účinné

8. Zaznamenali jste v poslední době nějaké trendy nebo změny v potřebách dospívajících, se kterými pracujete?

9. Jak (pokud vůbec) se liší vaše práce s mladistvými (věková skupina 15-18 let)? Mají stejné potřeby jako ostatní, nebo se proměňují?

10. Jak dobře podle vašeho názoru současný systém řeší specifické potřeby dospívajících sexuálních a etnických menšin?

Označte jen jednu elipsu.

1 2 3 4 5

Špat Velmi dobře

11. Existují nějaké mezery ve službách, které jsou v současné době pro dospívající ve vaší oblasti dostupné? Existují služby nedostupné, ale potřebné?

12. Jaké možnosti školení nebo profesního rozvoje vám nejvíce pomohly zlepšit vaši schopnost uspokojovat potřeby dospívajících?

Zkoumání dramaterapie

13. Co si představujete pod pojmem dramaterapie?

14. Jaké vnímáte potenciální přínosy využití dramaterapie u dospívajících v sociálních službách?

Označte jen jednu elipsu.

- Vyjádření a zpracování emocí
- Posílení sebeúcty a sebedůvěry
- Zlepšení komunikačních a mezilidských dovedností
- Snížení stresu a mechanismy zvládnání
- Podpora kreativity a sebevyjádření
- Budování důvěry a vztahu
- Řešení traumat nebo nepříznivých zkušeností
- Jiné: _____

15. Absolvovali jste nějaký výcvik nebo vzdělání v dramaterapeutických technikách nebo přístupech?

Označte jen jednu elipsu.

- Ano
- Ne
- Jiné: _____

16. Měli byste zájem o školení ohledně začlenění dramaterapie do vaší práce s dospívajícími?

Označte jen jednu elipsu.

- Ano
- Ne
- Jiné: _____

17. Jak jste obeznámen/a s dostupností zdrojů nebo odborníků na dramaterapii v České republice pro dospívající v sociálních službách?

Označte jen jednu elipsu.

1 2 3 4 5

Vůb. Velmi dobře

18. Dokážete si představit konkrétní problémy a překážky při zavádění dramaterapie do vaší práce/organizace/programu?

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Nedostatečné možnosti dalšího vzdělávání
- Nedostatečné možnosti školení v oblasti dramaterapie
- Odpor ke změně
- Zapojování klientů
- Finanční omezení
- Integrace dramaterapie do technik sociální práce
- Nevhodná forma práce
- Jiné: _____

Komentáře

Děkujeme vám za účast v tomto dotazníku. Vaše postřehy jsou cenné pro pochopení potřeb dospívajících a potenciálního přínosu dramaterapie v kontextu sociálních služeb v České republice.

19. Chcete se podělit o něco dalšího, co se týká potřeb dospívajících v sociálních službách nebo potenciální role dramaterapie při řešení těchto potřeb?
